

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ
ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Навчально-методичний посібник

Дрогобич
2020

УДК 377:811.161(07)

С 78

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 9 від 30.06. 2020 р.)

Рецензенти:

Монастирська Світлана Семенівна – кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та хімії Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Надім'янова Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск:

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

С 78 **Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі : навчально-методичний посібник / Укладачі : Лілія Стахів, Сузанна Волошин.** – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2020. – 76 с.

У навчально-методичному посібнику висвітлено короткі теоретичні відомості, зокрема роль і місце навчальної дисципліни «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі», здійснено характеристику Державного стандарту початкової освіти крізь призму соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі, проаналізовано чинні типові та альтернативні навчальні програми, підручники та зошити з друкованою основою для початкової школи у площині соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі; простудійовано форми, методи та засоби навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школи, а також окреслено особливості методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у сучасних початкових школах, які працюють за інноваційними методиками. У посібнику подано завдання для самостійного пошуку студентів репродуктивного, частково-пошукового та творчого рівнів, розроблено завдання для проведення індивідуальної, парної, групової та кооперативно-групової форм навчальної діяльності під час проведення практичних занять з навчальної дисципліни, а також запропоновано орієнтовні запитання та завдання для контролю та самоконтролю студентів.

Посібник рекомендований здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти. Однак, вважаємо, що цим посібником можуть скористатися й учителі початкової школи з метою забезпечення ефективності освітнього процесу у спектрі модернізації початкової освіти в умовах впровадження Концепції Нової української школи.

З М І С Т

Передмова.....	4
Тема 1. Роль і місце навчальної дисципліни «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі».....	5
Тема 2. Характеристика Державного стандарту початкової освіти крізь призму соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.....	13
Тема 3. Аналіз чинних типових та альтернативних навчальних програм для початкової школи у площині соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.....	19
Тема 4. Аналіз чинних підручників та навчально-методичного забезпечення для початкової школи в контексті соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.....	28
Тема 5. Форми та методи навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.....	41
Тема 6. Засоби навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.....	51
Тема 7. Особливості методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у сучасних початкових школах, які працюють за інноваційними методиками.....	60
Орієнтовний перелік запитань та завдань для контролю та самоконтролю.....	71

П Е Р Е Д М О В А

*«Здоров'я – не все, але без здоров'я – нічого»
Сократ*

Разом із незалежністю Україна отримала загрозливий стан здоров'я нації, небезпечні та незадовільні умови, в яких це здоров'я формується і в яких перебуває сьогодні людина. За останнє десятиріччя чітко спостерігається низка факторів, які впливають на стан здоров'я учнів, унаслідок яких збільшується навчальне навантаження, оскільки вільний час вони все більше проводять за переглядом фільмів та комп'ютерними іграми, а це призводить до порушення постави, зору, гіподинамії тощо.

Сьогодні одними із найважливіших факторів життєзабезпечення кожної людини залишаються освіта, компетентність і здоровий спосіб життя. Найбільш актуальних для держави є проблема збереження і зміцнення здоров'я населення. Про це свідчить нормативно-правова база, прийнята останнім часом урядом. У Конституції України, «Основах законодавства України про охорону здоров'я», програмі «Діти України» наголошується на збереженні та зміцненні здоров'я дітей і молоді, зокрема й дітей молодшого шкільного віку. У Концепції фізичного виховання в системі освіти України також стверджується що різке погіршення стану здоров'я і фізичної підготовки дітей. З цією метою перед державою постає проблема боротьби за збереження здоров'я нації. Таким чином, актуальність зазначеної проблеми зумовила необхідність розгляду використання здоров'язбережувальних технологій у контексті початкової освіти.

Сьогодні початковій школі потрібні педагоги-майстри, які мають відповідну фундаментальну та психолого-педагогічну підготовку, високу загальну культуру, добре володіють фаховими дисциплінами; вони, формуючи відповідні компетентності, здатні розвивати творчу особистість, призвівши освіту України до європейського освітнього стандарту шляхом впровадження здоров'язбережувальних технологій. На сучасному етапі прийняття нового Державного стандарту початкової освіти в умовах впровадження Концепції Нової української школи наголошено на десяти компетентностях, відповідно до яких створені освітні галузі Держстандарту. Важливе місце посідає й соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у початковій школі.

Уважаємо, що теоретичний та практичний матеріал посібника добре прислужиться учителям початкової школи, студентам, які здобувають спеціальність «Початкова освіта», батькам, родинам, працівникам позашкільних закладів.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Роль і місце навчальної дисципліни «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі»

Мета: ознайомити студентів із роллю і місцем навчальної дисципліни «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі»

Ключові поняття: сучасні державні освітні документи, освітні галузі Державного стандарту початкової освіти, соціальна освітня галузь, здоров'язбережувальна освітня галузь, матеріально-технічне забезпечення, початкова школа, учні початкових класів

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати сучасні освітні документи про формування здоров'язбережувальних компетентностей в учнів початкової школи відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа»; розкривати зміст цінностей «Здоров'я» та «Безпека» у Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти; студіювати матеріально-технічне забезпечення у сучасних школах України у площині впровадження соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

План

1.1. Предмет і завдання навчальної дисципліни «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі», її зв'язок з іншими начальними дисциплінами у вищій школі.

1.2. Сучасні освітні документи про формування здоров'язбережувальних компетентностей в учнів початкової школи: закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа».

1.3. Місце цінностей «Здоров'я» та «Безпека» у Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти.

1.4. Матеріально-технічне забезпечення у сучасних школах України у площині впровадження методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Теоретичні відомості

1.1. Предмет і завдання навчальної дисципліни «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі», її зв'язок з іншими навчальними дисциплінами у вищій школі

Завдання учителя початкової школи – зберегти, зміцнити здоров'я учнів, сформувати у них відповідальне ставлення до власного здоров'я; застосовувати сучасні здоров'язбережувальні практики в освітньому процесі початкової школи; змодельювати таку систему діяльності учнів, яка сприяла б формуванню у них соціальної та здоров'язбережувальної компетентностей; аналізувати перспективний досвід учителів початкової школи з окресленої проблеми з метою його творчого використання у професійній діяльності. Важливе місце у роботі учителя початкової школи займає аналіз навчальних програм та навчально-методичних комплектів для початкової школи, оцінювання їхнього змістово-технологічного наповнення відповідно до вимог соціальної та здоров'язбережувальної педагогіки у контексті нормативно-правової бази; розробляти плани-конспекти сучасних здоров'язбережувальних уроків чи навчальних занять з навчального предмету «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ», «Всесвіт») для початкової школи, визначати їхнє навчально-методичне забезпечення, застосовуючи сучасні ІКТ та інші засоби навчання; здійснювати пошук і огляд інформації у спеціальних наукових джерелах, використовуючи різноманітні ресурси: періодичні видання, бази даних, веб-сайти, портали тощо [10].

Сьогодні початковій школі потрібні педагоги-майстри, які глибоко знають свій предмет, мають добру фундаментальну та психолого-педагогічну підготовку, високу загальну культуру, здатні формувати творчу особистість і можуть привести освіту України до європейського освітнього стандарту шляхом впровадження здоров'язбережувальних технологій.

Ця дисципліна читається для студентів, які здобувають перший (бакалаврський) рівень вищої освіти.

Предметом вивчення цієї навчальної дисципліни є зміст, форми, методи та засоби здійснення освітнього процесу відповідно до поставленої мети соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

Важливі завданнями дисципліни:

- розкрити теоретичні засади здоров'язбережувальних технологій, показати їх роль і місце у сучасній початковій школі;
- висвітлити соціальний та здоров'язбережувальний складники освітньої галузі початкової школи Державного стандарту початкової освіти;
- проаналізувати змістові лінії освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти;
- простудіювати здоров'язбережувальні практики в освітньому процесі початкової школи відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа» з метою ефективного використання у професійній діяльності.

Дисципліна вивчається одночасно із такими дисциплінами, як «Філософія», «Сучасна українська мова», «Дитяча література», «Методика навчання природничої освітньої галузі початкової освіти», «Методика навчання суспільної та історичної освітньої галузі початкової освіти», «Методика навчання мистецької (образотворче мистецтво) освітньої галузі початкової освіти», «Методика навчання фізкультурної освітньої галузі початкової освіти», «Методика навчання технологічної освітньої галузі початкової освіти», «Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі початкової освіти», «Методика навчання математичної освітньої галузі початкової освіти». Набуті знання і вміння використовуються при вивченні дисциплін професійної підготовки.

1.2. Сучасні освітні документи про формування соціальних та здоров'язбережувальних компетентностей в учнів початкової школи: закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа»

Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», у Державному стандарті початкової освіти, прийнятому 21 лютого 2018 р., визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей учнів початкової школи, зокрема й компетентностей, пов'язаних із соціальною та здоров'язбережувальною освітньою галуззю у початковій школі [1; 3].

Нова українська школа (НУШ) – це ключова реформа Міністерства освіти і науки України, головна мета якої – «створити таку школу, у якій приємно навчатись і яка даватиме учням не лише знання, а й вміння застосовувати їх у житті. Це школа, до якої приємно ходити учням, в якій прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами» [4].

Державний стандарт початкової освіти виступає важливим документом у визначенні державних вимог до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні початкової освіти [1].

У вересні 2017 року розпочалося пілотне впровадження Нового Державного стандарту початкової освіти. Важливу роль відіграло оновлення програм для початкової школи, яке відбувалося шляхом їх зміни до художньо-естетичного циклу: менше теорії, більше музики, творчості та *фізичної активності*.

Основна мета оновлення навчальних програм початкової школи полягала у переході на *компетентнісний підхід*, адаптації навчальних програм до вікових особливостей дітей, а також розвантаженні програм від теоретичної, другорядної чи застарілої інформації. Відповідно до цього проєкту учителі самостійно вирішували, скільки часу потрібно приділяти тій чи іншій темі, яка вивчається, а освітній процес повністю мав бути спрямований на особисті досягнення учнів. У цей час такі зміни підтримав заступник міністра освіти Павло Хобзей: *«Діти 6-9 років мають малювати, творити і рухатися, а не заучувати на вказаних предметах теоретичні знання»*.

Як зазначено у Державному стандарті, обсяг вивчення окремих освітніх галузей, наприклад, мовно -літературна чи математична, не зменшилася – лише змінився *спосіб подачі*. Відбулася зміна у методах викладання окремих освітніх галузей. Змінилася і роль учителя, головним завданням якого постало формувати *спільноту*, сприяти формуванню позитивної самооцінки та розвивати ключові навички для життя, тобто готувати дитину до життя в соціумі, в якому прерогативними виступають такі цінності, як свобода і відповідальність, почуття безпеки, вміння відстоювати свою точку зору тощо.

1.3. Місце цінностей «Здоров'я» та «Безпека» у Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти

Ми виокремлюємо важливі, цінності, на яких ґрунтується Новий Державний стандарт початкової освіти:

«дитинство – навчальний процес здійснюється відповідно до вікових особливостей дітей, акцентована увага на проєктну діяльність;

радість – пізнавальний процес організовано з метою принесення радості дитині; обсяг домашніх завдань зменшено, а час на рухову активність і творчість – збільшено;

особистість – дитині створено умови для розвитку особистості, замість слухняності формуються автономність та незалежне мислення; учитель формує в них самоповагу і впевненість у собі;

здоров'я – у «Новій українській школі» з 1 класу в учнів формується здоровий спосіб життя, створюються умови для фізичного й психоемоційного розвитку;

безпека – створено атмосферу довіри і взаємоповаги, школа є безпечним місцем, де немає насильства, цькування та дискримінації» [14].

Як бачимо, цінності «Здоров'я» і «Безпека» відіграють вагомую роль у виокресленій системі таких цінностей, зокрема крізь призму здоров'язбережувальної компетентності. Соціальну компетентність частково окреслюють цінності «Дитинство», «Радість», «Особистість». Тому, вважаємо, що соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь Державного стандарту початкової освіти є ваговою серед інших дев'ятьох галузей, представлених у цьому документі.

1.4. Матеріально-технічне забезпечення у сучасних школах України у площині впровадження методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Освітнє середовище організоване таким чином, що «кожна дитина має можливість почувати себе у класі затишно і безпечно, а кожен клас відображає ту спільноту дітей, яка там навчається.

Як засвідчують сайти Інтернету, навчальний простір в Новій українській школі має бути такий, щоб задовольняти індивідуальні потреби кожної дитини та сприяти роботі дітей в малих групах, сприяти розвитку таких цінностей, як взаємоповага і відповідальність у кожного учня. Увага зверена на затишок у класі, який теж відіграє велику роль. Кожна дитина має бути у центрі навчального середовища (поняття «дитиноцентризм»).

Зауважуємо, що на сьогоднішній день зроблено акцент й на тому, що *уроки фізкультури* за наявності спеціалістів (фахівців) замінені *уроками хореографії*, а у школах із відповідною матеріально-технічною базою із наявністю басейнів, – уроками плавання. Більше уваги приділено *фізкультпаузам, фізкультхвилинкам, руханкам, виконанню творчих завдань тощо*.

З цією метою широко використовуються мультимедійні дошки, килими на підлогах, подушечки, одномісні парти на колесах. При чому серед учнів – жодних змагань на швидкість. Мають місце мобільні й легкі меблі.

Сьогодні у класах початкової школи створено для учнів вісім *навчальних осередків* із відповідними партами/столами, дошками/фліп-чартами/стендами для діаграм з ключовими ідеями, настільними іграми, інвентарем для рухливих ігор, поличками для зберігання приладдя та стендами для змінної виставки дитячих робіт. Важливу роль продовжують зберігати кутки живої природи для проведення дослідів з пророщування зерна, спостереження та догляду за рослинами та тваринами. Акцентовано увагу й на те, що у класі має мати місце килим для сидіння та гри, легкі стільці для пересування, крісли-пуфи, подушки з м'яким покриттям. У класі важливу роль відіграє дитяча класна бібліотечка, а також стіл, стілець, комп'ютер, полиці/ящики, шафи для зберігання дидактичного матеріалу тощо для вчителя.

Також, варто зауважити, є *спеціальні подушки із шипами*, що допомагають зосередитися, які зроблені з м'якої гумми і замінюють фітнес-мячі, оскільки їх кладуть на стілець, наповнюють повітрям, і дитина має змогу погойдуватись на них під час уроку, не втрачаючи необхідної концентрації [14].

Доброю ідеєю, на наш погляд, є «малювання «*Дошки настрою*», на якій кожна дитина під власним ім'ям вклеює смайлики з виразом різного

настрою: сум, радість, здивування тощо. Таким чином, учитель бачить зміни і може вчасно відреагувати. Не зайвим є написання Днів народження усіх учнів на окремому плакаті та естетичне його оформлення і розміщення на видному місці. У Новій українській школі *для ранкового кола та обговорень* важливу роль відіграє м'який килим, яйце-райце для усамітнення та перепочинку, мішок-кокон», відкриті шафи, мультиборд, дошки або фліпчарти, фонтанчики з питною водою тощо. У вищезазначених документах зазначено, що навчальне середовище протягом навчального року має постійно змінюватися й доповнюватися, удосконалюватися.

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень:

- 2.1. Тезисно законспекуйте сучасні освітні документи: закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа» про формування здоров'язбережувальних компетентностей в учнів початкової школи;
- 2.2. Ознайомтеся із поглядами В. Сухомлинського на проблеми застосування здоров'язбережувальних технологій у початковій школі. З цією метою опрацюйте працю педагога «Серце віддаю дітям».
- 2.3. Дайте визначення поняттям: «цінність Дитинство», «цінність Особистість», «цінність Радість», «цінність Безпека», «цінність Здоров'я».
- 2.4. Користуючись довідково-енциклопедичною літературою, сайтами Інтернет, підготуйте доповідь на тему «Виклики та перспективи сучасної початкова школи».

Частково-пошуковий рівень:

- 2.5. Доберіть бібліографію до цієї теми.
- 2.6. Підготуйте реферати, співповіді та повідомлення:

а. Сучасна початкова школа в умовах упровадження Концепції «Нова українська школа»;

б. Основна мета виховання сучасної початкової школи – збереження і зміцнення здоров'я дитини;

в. Шляхи поліпшення фізичного та психічного стану дітей в Україні.

2.7. Опишіть соціальну роль учителя в умовах впровадження здоров'язбережувальних технологій.

2.8. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про матеріально-технічне забезпечення, яке має місце у сучасних школах України в контексті впровадження соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схематичних малюнків зілюструйте цінності «Дитинство», «Здоров'я», «Особистість», «Радість» та «Безпека» Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти.

Парна робота

3.2. Розкрийте зміст зілюстрованих цінностей «Дитинство», «Здоров'я», «Особистість», «Радість» та «Безпека» Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти.

Групова робота

3.3. На великому ватмані паперу змодельуйте класну кімнату початкової школи відповідно до матеріально-технічного забезпечення, запропонованого розробниками Державного стандарту початкової освіти, авторами Типових навчальних чинних та альтернативних програм і сучасними науковцями.

Кооперативно-групова робота

3.4. Презентуйте модель класної кімнати початкової школи з метою формування учнівської спільноти НУШ

Література

Основна

1. Державний стандарт початкової освіти / Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7 – С.3-18.

3. Закон України «Про освіту»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Концепція Нова українська школа: Режим доступу [/https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol](https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol).
5. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл 1 (1-2 класи) // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1-2 класи. – К.: ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. – С.162-169.

Додаткова

6. Андрищенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема / Т. К. Андрищенко // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки : Пед. науки. – 2012. – № 7. – С. 123 – 127.
7. Ващенко О. Як створити школу сприяння здоров'ю : метод. посібник / О. Ващенко, С. Свириденко. – К. : Шкільний світ, 2008. – 112 с.
8. Бобро А.А. Сутність поняття «соціальне здоров'я» у науковій літературі / А.А. Бобро // Вісник Чернігівського національного пед. ун-ту. Серія : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 122. – С. 19-23.
9. Ващенко О.М. Школа соціального здоров'я : метод. порадник / О.М. Ващенко // Початкова освіта. – 2009. – № 16. – С. 2 – 12.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Характеристика Державного стандарту початкової освіти крізь призму соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Мета: ознайомити студентів із Державним стандартом початкової освіти крізь призму соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Ключові поняття: Державний стандарт початкової освіти, здоров'я, безпека, добробут, соціальна компетентність, здоров'язбережувальна компетентність, початкова школа, учні початкових класів

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати основний нормативний документ у сучасній початковій школі Державний стандарт початкової освіти, детально здійснювати характеристику дев'ятох освітніх галузей, виокремлених в Державному стандарті початкової освіти, орієнтуватися у результатах навчання і пропонованому змісті соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі для 1–2-х та 3–4-х класів.

План

2.1. Державний стандарт початкової освіти – основний нормативний документ у сучасній початковій школі.

2.2. Загальна характеристика дев'ятих освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти. Результати навчання і пропонований зміст соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі для 1–2-х та 3–4-х класів.

2.3. Формування соціальної компетентності.

2.4. Формування здоров'язбережувальної компетентності.

Теоретичні відомості

2.1. Державний стандарт початкової освіти – основний нормативний документ у сучасній початковій школі

У прийнятому 21 лютого 2018 р. Державному стандарті початкової освіти, розробленому відповідно до Закону України «Про освіту», Закону України «Про загальну середню освіту», визначено «вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувача/здобувачки загальної середньої освіти відповідного рівня» [1]. Цей документ реалізовується через освітні програми – типові чинні чи альтернативні.

У цьому документі важливе місце відведено таким компетентностям, як спілкування державною та іноземною мовами, інформаційно-комунікаційна компетентність, компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій, екологічна, культурна компетентності тощо. Важливу роль відведено громадянській та соціальній компетентності, пов'язаній з ідеями демократії, добробуту та здорового способу життя. Важливу роль виконує й така компетентність, як підприємливість і фінансова грамотність [1].

2.2. Загальна характеристика дев'ятих освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти. Результати навчання і пропонований зміст соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі для 1–2-х та 3–4-х класів

Державний стандарт організації освітнього процесу із застосуванням у 1–2-х класах підходу діяльнісного, у якому переважають ігрові методи, та у 3–4-х класах інтегровано-предметна основа.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу та визначаються за такими *освітніми* мовно-літературною, математичною, природничою, технологічною, інформатичною, соціальною і здоров'язбережувальною, громадянською та історичною, мистецькою та фізкультурною *галузями* [1].

Розкриємо зміст «Соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі». Її мета – «формування соціальної та здоров'язбережувальної компетентностей та інших ключових компетентностей; розвиток самостійності здобувача/здобувачки через особисту ідентифікацію, активну громадянську позицію, підприємливість, застосування моделі здорової поведінки, відстоювання інтересів особистого, сімейного і суспільного здоров'я, безпеки, добробуту та сталого розвитку» [1].

Здобувач освіти повинен «дбати про особисте здоров'я і безпеку, реагувати на діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту; визначати альтернативи, прогнозувати наслідки, ухвалювати рішення з користю для здоров'я, добробуту, власної безпеки та безпеки інших осіб; робити аргументований вибір на користь здорового способу життя, аналізувати та оцінювати наслідки і ризики; виявляти підприємливість та поводитися етично для поліпшення здоров'я, безпеки та добробуту» [1].

Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти з соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі визначено у додатку цього нормативного освітнього документа у контексті обов'язкових результатів навчання для 2 та 4 класів, зокрема у підпунктах, вимірювання яких відбувається шляхом *формуального оцінювання шляхом* відстеження особистісного розвитку, вибудову індивідуальної траєкторії особистості та *підсумкового оцінювання* завдяки співвідношення навчальних досягнень відповідно до обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом початкової освіти [1].

2.3. Формування соціальної компетентності

Керуючись науковими доробками Л. Лопатіної, Н. Данилейко, ми виокреслюємо поняттєво-категоріальний апарат аналізованої проблеми.

Соціальна компетентність виступає багатогранною характеристикою особистості з відповідною багатокомпонентністю щодо функціонування особистості в соціумі. Це є прикладом успішної

взаємодії із соціальним середовищем, самопочуття та самосприйняття особистості у цьому ж соціумі, в якому вибудовуються партнерські стосунки на рівноправній основі [15].

Соціальна компетентність також є системою знань, умінь, ставлень, ціннісних орієнтацій та поведінкових компонентів, тобто компетентностей, які необхідні для існування в соціумі: кожна особистість вміє відстоювати власну думку, є толерантною, в соціальних умовах вміє ефективно діяти. Усі ці фактори позитивно впливають на рівень оптимізму, віру в успіх, уникнення зайвої ейфорії [11].

Молодший шкільний вік – це перший період залучення дитини до життя у суспільстві з метою формування соціальної компетентності [11].

Формування соціальної компетентності молодших школярів відбувається у процесі вивчення навчальних предметів шляхом залучення їх до громадського життя і характеризується низкою *показників*: поводитися відповідально; знаходити правильні орієнтири для побудови своєї соціальної поведінки, жити за соціальними правилами і нормами, правильно орієнтуватися у своїх правах та обов'язках; вміти відстоювати власну точку зору, виявляти емпатію, толерантність, здатність радіти; створювати гармонійні стосунки, утримуватися від агресивних дій та образливих слів; витримувати стресові ситуації, гідно вигравати і програвати; володіти мовленнєвим етикетом, бути культурним, виваженим, вміти дотримуватися мовного етикету, виховувати себе як гарний співрозмовник, що вміє вдвічі більше слухати, ніж говорити, бути людяним тощо [15].

Отже, сформована соціальна компетентність молодших школярів має бути відкритою до суспільства як особистість, володіти навичками соціальної поведінки. Лише правильний і оптимальний добір ефективних методів і форм роботи вчителя початкової школи забезпечать високу результативність освітньої діяльності.

2.4. Формування здоров'язбережувальної компетентності

Важливі пріоритети щодо здоров'язбережувальної компетентності в освітньому процесі початкової школи ще у свій час розставляв педангог-гуманіст ХХ ст. В. Сухомлинський. Він зазначав: «...Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності,

бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили...» [17, с.5].

Сучасні науковці, учителі-методисти, учителі-практики значної уваги приділяють питанню формування у дітей молодшого шкільного віку здоров'язбережувальних компетентностей. Вони зазначають, що формувати цю компетентність передовсім потрібно самим учителям, адже на сучасному етапі розвитку початкової освіти в нашій державі проблема формування культури здоров'я в учителів є також важливого і пріоритетного.

В умовах модернізації суспільства з метою розв'язання різноманітних екологічних проблем *здоров'язбережувальна компетентність* виступає необхідною умовою успішної професійної реалізації сучасного педагога як здорової особистості, який повинен знати і вміти визначити реальний рівень соціального, духовного, психічного та фізичного розвитку дітей, класу, групи, готовий морально спрогнозувати кожен результат своєї діяльності, забезпечивши особистісне зростання своїх учнів [18].

Д. Воронін стверджує, що здоров'язбережувальна компетентність передбачає оволодіння методиками як зміцнення здоров'я, так і запобігання різноманітним захворюванням. Невід'ємним компонентом здоров'язбережувальної компетентності учителів початкової школи є формування екологічного мислення, яке спрямоване на зміцнення й збереження здоров'я [9].

Отже, ставлення до власного здоров'я, до розвитку здоров'язбережувальних компетентностей учителя, вважаємо, озброїть необхідним багажем знань, умінь і навичок задля реалізації здорового способу життя та виховання високої культури здоров'я у своїх вихованцях. Тому важливим складником професійної компетентності сучасного вчителя початкової школи залишається здоров'язбережувальна компетентність.

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень:

2.1. Законспекуйте основні ідеї нового Закону України «Про освіту», прийнятого 5 вересня 2017 р., крзь призму соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

2.2. Тезисно законспекуйте Державний стандарт початкової освіти – основний нормативний документ у сучасній початковій школі.

2.3. Розробіть картограму дев'яточ освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти.

2.4. Розробіть таблицю із запропонованими результатами навчання та змістом щодо соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі окремо для 1–2-х та 3–4-х класів.

Частково-пошуковий рівень

2.5. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.6. Відтворіть модель учителя-новатора, який втілює здоров'язбережувальні технології.

Творчий рівень

2.7. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про соціальну та здоров'язбережувальну компетентності

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схематичних малюнків зілюструйте дев'ять освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти, покажіть місце соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

Парна робота

3.2. Розкрийте зміст зілюстрованих дев'яточ освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти, акцентуючи на соціальній та здоров'язбережувальній освітній галузі.

Групова робота

3.3. На великому ватмані паперу змоделюйте місце соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі в системі інших дев'яточ відповідно до Державного стандарту початкової освіти.

Кооперативно-групова робота

3.4. Презентуйте розроблену модель з окресленої проблеми з метою формування учнівської спільноти НУШ.

Література

Основна

1. Державний стандарт початкової освіти / Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyv-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7 – С.1–18.
3. Закон України «Про освіту»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Концепція Нова українська школа: Режим доступу / <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
5. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл 1 (1-2 класи) // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1-2 класи. – К. : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. – С.162–169.

Додаткова

6. Андрющенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема / Т. К. Андрющенко // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки : Пед. науки. – 2012. – № 7. – С. 123 – 127.
7. Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів [Електронний ресурс]. Доступ / <http://vitadorosh.blogspot.com/2013/12/blog-post.html>

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Аналіз чинних типових і альтернативних навчальних програм для початкової школи у площині соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Мета: ознайомити студентів із чинними типовими і альтернативними навчальними програмами для початкової школи у площині соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Ключові поняття: соціальна освітня галузь, здоров'язбережувальна освітня галузь. Типові освітні програми для початкової школи, альтернативні навчальні програми для початкової школи; змістова лінія «Безпека», змістова лінія «Здоров'я», змістова лінія «Добробут», результати навчання.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати чинні. Типові освітні програми для початкової школи («НУШ – 1», «НУШ – 2»), змістові лінії «Безпека», «Здоров'я», «Добробут» НУШ, характеризувати соціальну та здоров'язбережувальну освітню галузь крізь призму змісту чинних альтернативних навчальних програм для початкової школи («Інтелект України», «На крилах успіху», «Росток», «Розвивальне навчання», «Вальдорфська педагогіка», «Освіта для життя» та ін.); порівнювати чинні програми для початкової школи у контексті соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

План

3.1. Мета і завдання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у змісті чинних Типових освітніх програм для початкової школи («НУШ – 1», «НУШ – 2»).

3.2. Змістові лінії «Безпека», «Здоров'я», «Добробут» НУШ.

3.3. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у змісті чинних альтернативних навчальних програм для початкової школи («Інтелект України», «На крилах успіху», «Росток», «Розвивальне навчання», «Вальдорфська педагогіка», «Освіта для життя» та ін.).

3.4. Порівняльний аналіз чинних програм для початкової школи у контексті соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

Теоретичні відомості

3.1. Мета і завдання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у змісті чинних Типових освітніх програм для початкової школи («НУШ – 1», «НУШ – 2»)

Детальний аналіз освітніх документів дає підставу стверджувати, що відповідно до проаналізованого нами Державного стандарту початкової освіти у сучасних початкових школах освітній процес здійснюється за чинними програмами – Типовими освітніми програмами «Нова українська школа – 1» автора О. Савченко та «Нова українська школа – 2» автора Р. Шияна. Однак зазначаємо, є й школи, які працюють за такими альтернативними програмами, як «Розвивальне навчання», «Вальдорфська педагогіка», «Росток», «На крилах успіху», «Освіта для життя», Є й низка шкіл, які віддали прерогативу науково-педагогічному проєкту «Інтелект України». Це свідчить про те, що

кожна програма – оригінальна, у ній є відповідні прогресивні та раціональні зерна. Варто зауважити, що у кожній із перелічених вище програм для початкової школи по-різному інтегруються освітні галузі.

Детальний аналіз *Типової освітньої програми «Нова українська школа» Р. Шияна* дає змогу окреслити підходи до планування й організації закладом початкової освіти, які укладач рекомендує задля досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом початкової освіти, які нами описані вище [5].

Детальний аналіз цієї програми засвідчує, що укладачами простудійовано та запропоновано *основні форми організації освітнього процесу*. Ми повністю погоджуємося із думкою сучасних науковців – укладачами програми, що в освітньому процесі початкової школи варто «використовувати інноваційні, зокрема такі інтерактивні форми і методи навчання, як моделювання, мистецькі проєкти, сюжетно-рольові ігри, інсценізації, ситуаційні вправи, екскурсії, дитяче волонтерство, а також дослідницькі та інформаційні методи [5].

У *Пояснювальній записці* Типової програми виокреслено мету, завдання і зміст «Соціальної та здоров'язбережувальна освітньої галузі», зазначено, що, відповідно до мети, *завданнями* соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі є формувати у школярів стійкі переконання щодо життєвих цінностей, здоров'я і безпеки, дбайливого та усвідомленого ставлення до власного здоров'я і безпеки; мотивації до ведення здорового способу життя. Також акцентовано, що з метою поліпшення добробуту учням необхідно дотримуватися здорової, безпечної та етичної поведінки, сприяти індивідуальному розвитку самостійності, формувати у собі підприємливі якості та поведінку свідомого споживача, створювати сприятливе безпечне й здорове середовище в школі, у якому затишно навчатися [5].

Варто зауважити, що 22 лютого 2018 р. Колегією Міністерства освіти і науки для НУШ була затверджена *Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (1–4 клас) під керівництвом О. Савченко*. У ній звернена увага на всебічний розвиток кожної дитини молодшого шкільного віку, зокрема її здібностей, талантів відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування відповідних цінностей, спрямованих на розвиток

допитливості, самостійності, творчості, життя в такому демократичному й інформаційному соціумі, який спроможний готувати кожную дитину до життя в суспільстві [6]. Ця освіта дає можливість долати розбіжності у досягненнях дитини.

У програмі визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання відповідно до змісту кожного зазначеного навчального предмету чи інтегрованого курсу «Я досліджую світ» [6].

3.2. Змістові лінії «Безпека», «Здоров'я», «Добробут». Результати навчання і пропонований зміст освітньої галузі для 1–2-х та 3–4-х класів

Детальний аналіз програм для Нової української початкової школи дає підставу стверджувати, що зміст соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі структуровано за трьома змістовими лініями: «Безпека», «Здоров'я», «Добробут».

Так, наприклад, *змістова лінія «Безпека»* передбачає розвивати вміння безпечної поведінки вдома, школі та у природному середовищі, пропагує наслідки небезпечних дій, визначати впливи на вибір безпечної поведінки, дотримуватися правил дорожнього руху та відповідального ставлення до особистої безпеки й безпеки інших [5].

Змістова лінія «Здоров'я» спрямована формувати в учнів здоров'язбережувальну компетентність і поведінку шляхом набуття відповідних навичок щодо ведення здорового способу життя, розвитку критичного мислення, ухвалення зважених рішень та протидії негативним соціальним чинникам [5].

Змістова лінія «Добробут» забезпечує розвивати етичну поведінку в соціумі, вміння вчитися і формування позитивне ставлення до навчання, розвивати підприємливість і споживчу культуру, орієнтацію учнів на найважливіші життєві цінності» [6].

У програмах зазначається, що навчальний матеріал змістових ліній реалізується наскрізно в кожній темі через взаємоінтеграцію і взаємодоповнення.

Усі ці результати учитель початкової школи повинен втілювати у контексті навчальних занять. Укладачі програми рекомендують низку тем для проведення навчальних занять (Див. Програми).

3.3. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у змісті чинних альтернативних навчальних програм для початкової школи («Інтелект України», «На крилах успіху», «Росток», «Розвивальне навчання», «Вальдорфська педагогіка», «Освіта для життя» та ін.).

Навчальна програма «Вальдорфська педагогіка»

Як засвідчують сайти Інтернету, характерними особливостями вальдорфських шкіл є приймання дітей з 7-річного віку, а освітній процес протягом 11–12 років «навчальними епохами» (від 1–2 до 3–4 тижнів). Предметами для вивчення виступають історія, біологія, географія, математика, мова, література. Ці предмети вивчаються у вигляді певних циклів, тобто концентровано та щодня в рамках зведеного уроку. Таким чином, навчання проходить інтенсивно. Одночасно вивчаються іноземні мови, правопис, предмети художньо-прикладної сфери і мистецтва, фізкультури. Варто зауважити, що з 1 по 8 класи викладання майже всіх предметів здійснюється одним педагогом – авторитетним наставником і зразком у всьому.

У вальдорфській школі розклад дня ритмічно повторюється й складається з «головного уроку» (2 год). Друга частина спрямована на вивчення іноземної мови, музики і евритмії (вже з 1 класу діти вивчають дві іноземні мови). Важливу роль відіграє підсумкова й обов'язкова частина шкільного дня – виховання ремеслом, протягом якої діти вчаться виготовляти одяг, в'язати, шити, вишивати, гачкувати тощо. Особливістю є й те, що до 10 років заборонено користуватися різними гаджетами.

Акцент здійснено на вивчення музики, вокалу, живопису як мистецьких предметів. Варто зауважити, що у цій школі немає підручників, а є робочий зошит, що слугує робочою книгою. Навчальна програма так само, як і в традиційній школі, є затверджена МОН, і після 9 чи 11 класу учні отримують визнання державою атестат.

Варто зазначити, що у вальдорфській школі немає жодних змагань в освітньому процесі. У середній школі відсутні контрольні роботи і теж немає оцінок. Наприкінці кожного навчального року класний керівник складає детальні звіти-характеристику на кожного учня [6].

Також зазначаємо, що педагогічний колектив школи керується Наказом МОН України від 02 липня 2014 року № 780 «Про

затвердження Типових навчальних планів Вальдорфських загальноосвітніх навчальних закладів I–III ступенів».

Варто зауважити, що низка шкіл України здійснює освітній процес за проектом «На крилах успіху» (навчається більш ніж 15 000 дітей у 22 областях України). Цей проект виступає новою сучасною інноваційною освітньою програмою, завдання якої – працювати з усмішкою, вміти рефлексувати, берегти здоров'я, не навантажуючи себе важким портфелем із великою кількістю підручників та зошитів.

Основними перевагами проекту є ефективна співпраця батьків, педагогів, психологів, соціальних, адміністративних працівників системи шкільної освіти та громадських організацій [6].

Важливими формами занять у цій школі є навчання у русі, в парах, малими групами із використанням фізкультхвилинок, ігор та релаксаційних вправ. Також акцентується увага на впровадження в освітньому процесі ігор-квестів, ранкових зарядків-нейробіків. На відміну від вальдорфської школи учні користуються цифровими гаджетами.

Також робиться акцент на інтеграцію освітніх програм, яка охоплює шість навчальних предметів, завдяки чому краще опановуються рідна та англійська мови, математика й природознавство, основи алгоритмізації та робототехніка.

Особливістю є й те, що діти не мають шкільного ранця, адже працюють з яскравим тематичним журналом-тижневиком по 48 сторінок [6].

У Програмі визначено шість предметів вивчення. Освітні галузі «Природнича», «Громадянська та історична», «Соціальна й здоров'язбережувальна» реалізуються через інтегрований предмет «Всесвіт», освітня галузь «Фізкультурна» – предметом «Фізична культура», а для варіативного вибору пропонується мистецтво рухів шляхом використання концентрів «Плавання» і «Хореографія» [6].

Інтегрований предмет «Арттехнології та ІКТ» розкритий у контексті таких освітніх галузей, як «Мистецька», «Технологічна» та «Інформатична». Програму структуровано за концентрами «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Handmade-мистецтво», а з другого класу йде так званий концентр «ІКТ». Варіативна частина

реалізується через концентри-модулі «Мистецтво слова», «Театральне мистецтво», «Хореографія – мистецтво танцю» [6].

Освітня програма «Росток»

Її сформулював професор Л. Тарасов як «модель загальної освіти «Екологія і діалектика» [6]. Згодом його ідеї продовжила професор Т. Пушкарьова, створивши систему «Росток».

Програма «Росток» спрямована на формування математичних здібностей дітей молодшого шкільного віку, базовими предметами якої виступають природничо-математичні науки під назвою «Паросток». Варто зауважити, що учні вчать математику за «Зошитами Петерсона». Базовим предметом у школі є й «Навколишній світ» як комплексний, що охоплює основи біології, хімії та фізики [6].

Освітня програма «Інтелект України»

У 2006 р. команда науковців Харківщини під керівництвом І. Гавриш запропонувала впроваджувати концепцію освіти обдарованих дітей.

Згідно з цією програмою, до переліку загальношкільних предметів входять такі предмети, як «Вчимося разом», на якому діти працюють з інформацією; «Еврика» з метою розвитку творчих, винахідницьких якостей шляхом розв'язування складних завдань. На уроках широко використовується наочності, зокрема вагому роль відіграють відеоматеріали. Варто зауважити, що, крім обов'язкових уроків фізичної культури, кілька разів протягом кожного уроку учні беруть участь в музичних паузах, що проводяться із використанням елементів фізичних та танцювальних вправ.

Освітня програма «Гармонія інтелекту та здоров'я»

Ця програма була затверджена МОН ще у 2008 році. Її основним завданням є «створення умов для гармонійного розвитку дитини, що забезпечується впровадженням методико-педагогічної технології «ПіснеЗнайка». Згідно з нею, учні початкової школи ще не є готовими до навчання, отже, давати їм знання треба дуже поступово, і до того ж, у формі гри, зокрема за допомогою спеціальних пісень. Як йдеться на сайті проєкту, саме такий підхід допомагає долати стресові та депресивні моменти.

За допомогою пісень та навчальних музичних фільмів діти також засвоюють математику та граматику української мови [6].

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень:

2.1. Занотуйте міркування педагогів про значення та особливості здоров'язберезувальних технологій.

2.2. Тезисно законспекуйте зміст чинних Типових освітніх програм для початкової школи («НУШ – 1», «НУШ – 2»), зокрема змістові лінії «Безпека», «Здоров'я», «Добробут» НУШ.

2.3. Окресліть основні умови збереження психічного та соціального здоров'я учнів початкової школи.

Частково-пошуковий рівень:

2.4. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.5. Теми рефератів, співдоповідей та повідомлень:

а) «У здоровій душі – здорове тіло»;

б) «У здоровому тілі – здорова душа»;

в) «Здоровий спосіб життя – запорука щасливого та успішного життя людини».

2.6. Придумайте завдання проблемного характеру з теми.

2.7. Придумайте проблемні ситуації з теми.

Творчий рівень

2.8. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про соціальна та здоров'язберезувальну освітню галузь у змісті чинних альтернативних навчальних програм для початкової школи («Інтелект України», «На крилах успіху», «Росток», «Розвивальне навчання», «Вальдорфська педагогіка», «Освіта для життя» та ін.).

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схематичних малюнків зілюструйте тематику уроків змістових ліній «Безпека», «Здоров'я», «Добробут» НУШ.

Парна робота

3.2. У парах, розробивши таблицю, зробіть порівняний аналіз чинних програм для початкової школи у контексті соціальної та здоров'язберезувальної освітньої галузі.

Групова робота

3.3. Використовуючи інтерактивну вправу «Акваріум», висвітлити зміст чинних Типових освітніх програм для початкової школи («НУШ – 1», «НУШ – 2»), зокрема змістові лінії «Безпека», «Здоров'я», «Добробут» НУШ.

Кооперативно-групова робота

3.4. Презентуйте модель соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі чинних альтернативних навчальних програм для початкової школи («Інтелект України», «На крилах успіху», «Росток», «Розвивальне навчання», «Вальдорфська педагогіка», «Освіта для життя» та ін.).

Література

Основна

1. Державний стандарт початкової освіти / Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7 – С. 1–18.
3. Закон України «Про освіту»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Концепція Нова українська школа: Режим доступу / <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
5. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл 1 (1–2 класи) // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. – К. : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. – С.162–169.
6. НУШ: Типова освітня програма для ЗЗСО <https://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>.

Додаткова

7. Андрющенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема / Т. К. Андрющенко // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки : Пед. науки. – 2012. – № 7. – С. 123 – 127.
8. Ващенко О.М. Школа соціального здоров'я: метод. порадник / О.М. Ващенко // Початкова освіта. – 2009. – № 16. – С. 2 – 12.
9. Ващенко О. Як створити школу сприяння здоров'ю : метод. посібник / О.Ващенко, С. Свириденко. – К. : Шкільний світ, 2008. – 112 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Аналіз чинних підручників і навчально-методичного забезпечення для початкової школи в контексті соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Мета: ознайомити студентів із чинними підручниками і навчально-методичним забезпеченням для початкової школи у контексті соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

Ключові поняття: соціальна освітня галузь, здоров'язбережувальна освітня галузь, інтегровані підручники для початкової школи, електронні підручники для початкової школи, зошити з друкованою основою, учні початкових класів.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: аналізувати чинні підручники для 1–2-х класів та 3–4-х класів, зокрема інтегровані підручники «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ», «Всесвіт») Нової української школи у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі; студіювати роль електронних підручників для початкової школи; аналізувати зошити з друкованою основою у здійсненні методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

План

4.1. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у змісті реформування початкової освіти у сучасних школах України. Аналіз підручників для 1–2-х класів та 3–4-х класів у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

4.2. Інтегровані підручники «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ», «Всесвіт») Нової української школи у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

4.3. Роль електронних підручників для початкової школи у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

4.4. Роль зошитів з друкованою основою у здійсненні методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Теоретичні відомості

4.1. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у змісті реформування початкової освіти у сучасних школах України. Аналіз підручників для 1–2-х класів та 3–4-х класів у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

Акцентуємо, що Нова українська школа наголошує на тому факторі, що діти молодшого шкільного віку повинні «вміти уважно слухати, запитувати про потреби інших та висловлюватися так, щоб не образити інших; сприймати критичну інформацію щодо себе й етично реагувати на неї; виявляти культуру споживання, визнавати важливість помірності у споживанні послуг та продукції, намагатися ощадно використовувати ресурси. Учні початкової школи повинні вміти планувати своє майбутнє, пояснювати важливість навчання у школі для свого життя та добробуту; планувати свій навчальний чи вихідний дні, уявляючи свою мету і розповідати про те, як її досягти; пояснювати, як від їх ставлення до навчання залежить власний успіх і добробут [1; 5].

Важливим також є й той факт, що учні цієї вікової категорії мають вміти співпрацювати, виконуючи різні ролі в групі, пояснювати, у чому цінність спільної роботи та зголошуватися до тієї ролі, яку здатний виконати найкраще; разом з іншими окреслювати мету спільної роботи та намагатися взяти участь у її досягненні.

Ми детальніше зупинимося на змісті освітніх галузей «Природнича», «Соціальна і здоров'язбережувальна», «Громадянська та історична» «Технологічна», представлених у інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Так, у 1 класі час, відведений на його вивчення, вчитель встановлює самостійно, наприклад: на природничу освітню галузь рекомендується відвести 2 години, на технологічну – по 1 годині, на соціальну та здоров'язбережувальну і громадянську та історичну – по 0,5 години. Залежно від мети і завдань інтегрованих тем у курсі «Я досліджую світ» час проведення інтегрованих занять може перерозподілятися протягом тижня/місяця [6].

4.2. Інтегровані підручники «Я досліджую світ», «Я пізнаю світ», «Всесвіт» Нової української школи у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

Підручник «Я досліджую світ». Частина 1. (автори І. Андрусенко, Н. Котелянець, О. Агеєва) розроблено відповідно до чинної програми та Державного стандарту початкової освіти (2018 р.). Навчальний зміст підручника поєднує природничу, громадянську, історичну, здоров'язбережувальну, соціальну, технологічну, інформатичну освітні галузі, що сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей. Навчальний зміст Частини 2 цього ж підручника поєднує інформатичну та технологічну освітні галузі [6].

Враховуючи принципи інтеграції, підручник побудований з метою формування у дітей критичного мислення. Його «родзинками» виступає цікаве поєднання різноманітних методів і прийомів навчання, підбір завдань ігрового характеру. Естетизація підручника із відповідною наявністю різноманітної наочності представлена у вигляді ілюстрацій, фото, схем, таблиць, креслень, зразків-аналогів тощо [6].

4.3. Роль електронних підручників для початкової школи у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

Ми скористалися сайтами Інтернету, зокрема сучасними дослідженнями науковця Ю. Шлапак [12], і повністю погоджуємося з науковцем у тому, що на допомогу сучасному навчальному процесу «е-підручник» і «е-посібник» як електронне навчальне видання, як новий вид навчальної літератури у ХХІ столітті сторіччі сьогодні відіграє велику роль у здійсненні освітнього процесу початкової школи.

Сучасні науковці зазначають, що «е-підручники (е-посібники) розробляються за допомогою технології мультимедіа. Вони містять як звуковий, так і текстовий режими навчання. Текстовий режим представлений аналогом книги, а звуковий – шляхом добре проілюстрованої лекції чи навчального відеофільму [12]. У текстовому режимі матеріал подається за допомогою схем, графіків, діаграм, карт, фотографій, анімацій чи відеофрагментів. У звуковому режимі відтворюється дикторський текст. Ми поділяємо думку науковців, що уміле поєднання аудіоінформації з візуальною сприяє поліпшенню ефективності навчання учнів початкової школи [12].

Щоб створити електронний підручник, необхідно «володіти навичками роботи на ПК на рівні досконалого користувача: знати основи текстових редакторів, програм обробки цифрового відео (AdobePhotoshop, CorelDrow, Paint), опрацювання графіки, відео і звуку [12].

4.4. Роль зошитів з друкованою основою у здійсненні методики навчання соціальної та здоров'язберезувальної освітньої галузі

Оскільки на сьогодні початкова школа здійснює освітній процес за різними освітніми програмами, відповідно до них сучасними науковцями розроблено цілу серію не лише підручників, а й зошитів з друкованою основою, що за альтернативними програмами служать одночасно і підручниками.

Так, до підручників «Я досліджую світ» авторами розроблено і зошити з друкованою основою з такою ж назвою: «Я досліджую світ»: робочий зошит для 2 класу ЗЗСО. У 2 ч. Ч. 2 pp-books.com.ua

«Я досліджую світ» 1 клас НУШ Грущинська, Коршунова, Гільберг ... knigosfera.com.ua

«Я досліджую світ»: робочий зошит для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 4 частинах) / О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко — К. : Світич, 2018

«Я досліджую світ». 1 клас. Зошит. Ч. 2. До підруч. Бібік Н.М., Бондарчук Г.П. НУШ

«Я досліджую світ.» 1 клас. Зошит. Ч. 2. До підруч. Гільберг Т., Тарнавська С.

«Я досліджую світ» 1 клас. Зошит. Ч. 1. (до підручника Грущинської І.В. та ін.).

Детальний аналіз засвідчує, що, наприклад, Робочий зошит із друкованою основою «Я досліджую світ» для 1 класу укладено відповідно до Типової освітньої програми колективу авторів під керівництвом О. Савченко та підручника І. Жаркової та ін. Зошит містить «завдання для формування предметних компетентностей, на відтворення та закріплення знань, творчі завдання і практичні роботи» [6].

Зупинимося конкретніше і на робочому зошиті «Я пізнаю світ, Українська мова, Математика», за яким здійснюється освітній процес у школах за програмою «Інтелект України». Як було зазначено вище, ці зошити автоматично служать і підручниками для навчання учнів. Ми проаналізуємо зміст цього зошита у контексті соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі. Skorистаємося дослідженнями молодого науковця Л. Шкір'ї.

Так, наприклад, «на 11 день навчання учні 1 класу вивчають тему уроку «Наполегливість і старанність – запорука успіху».

Перед учнями постає завдання, вміщене у зошиті з друкованою основою:

1. Прочитай вислів Розумниці. Чи збігається твоє ставлення до школи зі ставленням Розумниці? Розфарбуй личко поряд з обраною відповіддю. Обґрунтуй свою відповідь. У запропонованих відповідях учні обводив свою відповідь:

Так, збігається.

Ні, не збігається.

У чомусь збігається, а в чомусь – ні.

Потім у групах запропоновано розкрити один одному інформацію про те, як діти щоранку зустрічають своїх нових друзів з метою переконання Незнайка як казкового героя, котрий завітав на урок, що дуже негарно бути насупленим. Укладачами запропоновано учням виконати вправу «Фотоапарат» з метою запам'ятовування фрази «Успішно навчаються лише наполегливі й старанні учні» [7].

Пропонується прислів'я Розумниці: «Не кажи «не вмію» – кажи «навчуся!»».

Далі, відповідно до запропонованих завдань, на уроці учні мають рухатися на фізкультхвилинці і виконувати завдання Читайлика, зміст якого подаємо нижче:

«Прочитай інформацію в рамочці. Розкажи з пам'яті.

Щоб бути успішним/успішною, необхідно читати уважно та швидко, розуміючи й запам'ятовуючи текст» [7].

На 12 день навчання в 1 класі учні продовжують вивчати тему «*Наполегливість і старанність – запорука успіху*». Доречною, на наш погляд, є «вправа для роздумів «Школа – це радість». Учні замальовують малюнок із зображенням школи за допомогою яскравих кольорів: блакитного, зеленого, жовтогарячого. А потім, прочитавши вислів Розумниці, приступають до виконання завдання – розфарбовування малюнка, запропонованого авторами-розробниками.

Виконуючи це завдання, учні з'ясовують, чи доброзичливі діти, які зображені на малюнку, аргументуючи відповіді. Далі на дітей чекає Хвилинка Знайка з метою пригадування початку розповіді про Демосфена, зміст якого наводимо нижче:

«Демосфен став популярним промовцем завдяки вмінню долати труднощі. Після провалу на виступі він тренувався щоденно по 5–6 годин. Щоб позбутися шепелявості, Демосфен декламував вірші,

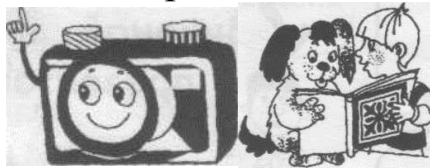
тримаючи в роті камінці. Голос він зміцнював, гучно співаючи в горах» [7].

Варто зауважити, що цей текст допомагає учням навчатися долати труднощі.

Також Читайлик як один із героїв цього зошита радить прочитати подану інформацію в рамочці і відтворити її з пам'яті:

«Щоб бути успішним/успішною, необхідно читати уважно та швидко, розуміючи й запам'ятовуючи текст» [7; 8].

Учні мають розмірковувати, як потрібно читати, щоб розуміти текст, виконуючи вправу «Фотоапарат».

Зазначаємо, що на 13 день навчання в 1 класі учні вивчають *тему уроку* «Я – успішний, я – успішна».

Особливо доречним, на наш погляд, є завдання – вивчити напам'ять куплет пісні «Шлях до успіху», покладеної на музику Євгеном Пастуховим на слова Олени Скринник:

«Успіх у навчанні прийде, знаю я, якщо завжди поруч пісенька моя:

Висловиш бажання – з дії починай, попри всі негоди рук не опускай!».

Ми подаємо зміст усієї *пісні* «Шлях до успіху»:

Якщо негаразди – завжди пам'ятай:

попри всі негоди рук не опускай!

Успіху той вартий, хто себе здолав,

хто з шкільної парти знає ці слова...

Приспів:

Не кажи «не вмію», а кажи «навчуся!».

І тоді ти в добрім гуморі і дусі,

і тоді вдається все, що хочеш ти,

і тоді напевно прийдеш до мети!

Успіх у навчанні прийде, знаю я,

якщо завжди поруч пісенька моя:

Висловиш бажання – з дії починай,

попри всі негоди рук не опускай!

[8, 92].

Наступна тема уроку «Я – успішний, я – успішна» містить логічне продовження. Так, учні працюють над висловом Дейла Карнегі і «саджають» кожне слово у свій човник, а потім читають вислів за допомогою прийому стеження: «Сильне бажання чогось навчитися – це вже половина успіху». Учні мають пояснити, як вони розуміють наведений вислів, повторюють слова пісні «Шлях до успіху» і співають.

Варто зауважити, що під час проведення серій уроків на закріплення цієї теми, учням також було запропоновано прочитати вислів Аль Пачіно, «посадивши кожне слово в човник»: «Ключ, до успіху – у бажанні». Учні пояснюють його зміст, мають навести приклади із життя.

У продовженні вивчення теми «Наполегливість і старанність – запорука успіху»,

у гості на урок приходять Кнопочка, яка сама склала вірш про школу («Нас за руку мама й тато привели у перший клас. Перша вчителька зі святом привітала радо нас. Скільки діток ясночоліх – стільки друзів маю я! Рідна школо, рідна школо, ти для нас – нова сім'я»). Учні замислюються над запитанням «Чому дівчинка називає школу рідною», розфарбовують личка поряд з обраними відповідями:

У школі почувуюся затишно.

У школі смачно годують.

У школі учнів завжди раді бачити вчителі й однокласники.

Автори зошита пропонують розфарбувати личка біля відповідей, що збігалися із їхніми.

© Друзі;

© знання;

© чиста дошка;

© помальовані парти;

© гарний настрій;

© радість [7; 9].

Учні пригадують правила вихованих школярів і з'ясовують, чи дотримуються вони їх. Також діти обводять варіант з улюбленим прислів'ям Розумниці:

«А Без наук – як без рук.

Б Науки не носити за плечима.

В Не кажи «не вмію» — кажи «навчуся!»» [7; 9].

Далі учні рухаються на фізкультхвилинці і виконують завдання Читайлика з метою відтворення його з пам'яті:

«Щоб бути успішним/успішною, необхідно читати уважно та швидко, розуміючи й запам'ятовуючи текст».

Серія уроків про створення ситуації успіху продовжується *уроком на тему «Успіх – це вміння не здаватися»*.

Учні засвоюють ту інформацію, яку читає диктор, і яка відображена на екрані телевізора: «Успішно навчаються ті учні, які наполегливо прагнуть засвоїти правила (інформацію)» [7; 9].

Учні засвоюють третє правило успішних учнів, відтворюючи його з пам'яті, а потім співають улюблену пісню Розумниці «Шлях до успіху» (музика Євгена Пастухова, слова Олени Скринник), активно включаються до виконання Хвилинка Знайка, пригадуючи, що вони знають про Демосфена:

«Завдяки вмінню долати труднощі Демосфену вдалося стати видатним промовцем. Це свідчення того, що успіх залежить від наполегливості, тобто вміння не здаватися, коли щось не виходить. Потрібно тільки не шкодувати для подолання труднощів ані зусиль, ані часу».

Виконуючи завдання Питайлика, учні формулюють на свій розсуд гасло, завдяки якому Демосфен став видатним промовцем.

На кінець уроку, підбиваючи підсумок, учні пригадують слова вивчених куплетів пісні «Шлях до успіху» і заучують наступні куплети, зміст яких поданий нами вище [9].

Вартим уваги, вважаємо, є вичення також і такої пісні, як «Усмішка», (музика Миколи Ведмедері, слова Надії Красоткіної). Учням подобалося співати, вони глибоко вдумувалися у її зміст:

1 куплет

«Нам усмішка в житті допомагає,
дарує ласку і людське тепло.
Вона, як сонце, шлях нам осяває,
щоб світло у житті усім було.

Приспів:

Усмішка, усмішка сонечком сяє,
творить прості чудеса і доброту
у серцях викликає –
в усмішці справжня краса».

[9, с. 76]

2 куплет

«Всміхнуся я – і люди усміхнуться,
веселка в небі радо зацвіте,
пісні пташині всюди розіллються,
зашепотить колосся золоте.

Приспів:

Якщо всміхаюся людям з добротою,
мені по світу веселіше йти.
Усмішкою ласкавою,
простою людей я підкорю і всі світи» [9, с. 76].

На 24 день навчання в школі учні вивчають *тему уроку* «Без труда нема плода». Вони «читають улюблене прислів'я Розумниці, пояснюють, як вони його розуміють, роздумують, чи збігалася їх думка

з улюбленим прислів'ям Розумниці. Учні розфарбовують личко поряд з обраною відповіддю, у парах пояснюють свій вибір:

Так, збігається.

Ні, не збігається.

У чомусь збігається, а в чомусь – ні.

[7].

Під час опрацювання Хвилинки Знайка учні читають текст і переказують його однокласникам. Зміст тексту наводимо нижче:

«Успіх у навчанні залежить від уміння долати труднощі, тобто не здаватися, коли щось не вдається. Наприклад, якщо ти не можеш розв'язати задачу, то не кажи: «Я не вмію», «Мені не вдається», «Я не хочу цього робити», а продовжуй шукати відповідь» [9].

Варто зазначити, що розроблені завдання для проведення уроків «Я пізнаю світ» допомагають учням відчувати радість, бути зосередженими, уважними, спостережливими.

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень

2.1. Тезисно законспекуйте зміст реформування початкової освіти у сучасних школах України, вміщений у сучасних нормативних освітніх документах.

Частково-пошуковий рівень

2.2. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.3. Теми рефератів, співдоповідей та повідомлень:

а) «Сучасний підручник: яким йому бути?»;

б) «Сучасний підхід до укладання зошитів з друкованою основою»;

2.4. Опрацюйте чинні підручники для початкової школи з метою отримання інформації про наявність у них завдань творчо-

ігрового характеру, пов'язаного із здоров'язбережувальними технологіями.

2.5. Зберіть матеріал для проведення різних видів аналогій, ігор, тренінгів, мозкових атак, моделювання (теми уроків та класи – на вибір).

Творчий рівень

2.6. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про різноманітність інтегрованих підручників, за якими здійснюється освітній процес навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

2.7. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть мультимедійну презентацію про різноманітність зошитів з друкованою основою, за якими здійснюється освітній процес навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

III. Практична частина

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схеми зілюструйте зміст реформування початкової освіти у сучасних школах України, вміщений у сучасних нормативних освітніх документах.

Парна робота

3.2. Використовуючи розроблену мультимедійну презентацію про різноманітність інтегрованих підручників, за якими здійснюється освітній процес навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі, розкрийте їх важливість та визначте прерогативу.

Групова робота

3.3. Використовуючи розроблену мультимедійну презентацію про різноманітність зошитів з друкованою основою, за якими здійснюється освітній процес навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі, розкрийте їх важливість та визначте прерогативу.

Кооперативно-групова робота

3.4. Презентуйте модель різноманітності підручників та зошитів з друкованою основою, за якими здійснюється освітній процес навчання

соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

3.5. Використовуючи «три складові» електроних підручників (презентаційна частина, у якій міститься основна інформація з курсу; навчальна частина, що містить вправи, методи, прийоми, за допомогою яких інформація перетворюється на знання; контрольна частина, де представлено тести, відеозадачі, програми опитування тощо, розробіть сторінку самостійно. До уваги беріть основи текстові редактори, програми обробки цифрового відео (Adobe Photoshop, Corel Draw, Paint), графіки, відео і звуку.

Література

Основна

1. Державний стандарт початкової освіти / Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdyy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7 – С. 1–18.
3. Закон України «Про освіту»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Концепція Нова українська школа: Режим доступу / <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
5. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл 1 (1-2 класи) // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1-2 класи. – К. : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. – С.162 – 169.
6. Нова українська школа Підручник «Я досліджую світ» для 1 класу http://www.gramota.kiev.ua/books/2019_doslidjSvit_2kl

Додаткова

7. Шкіря Л. Впровадження ідей «Школи Радості» С.Френе у процесі навчання природознавства Нової української початкової школи / Людмила Шкіря // Збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє». – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. – Ч. 1. – С. 101 – 104 .
8. Я пізнаю світ. Українська мова. Математика 1 клас: зошит з друкованою основою. Тиждень 11 / І.В. Гавриш, Л.М. Булахова, Г.О. Жук, С.О. Доценко, Г.О. Калиновська, Т.В. Шпіт. – Харків : Інтеллект України, 2019. – 72 с.

9. Я пізнаю світ українська мова. Математика 1 клас: зошит з друкованою основою. Тиждень 16 / І.В. Гавриш, Л.М. Булахова, Г.О. Жук, С.О. Доценко, Г.О. Калиновська, Т.В. Шпіт. – Харків : Інтеллект України, 2019. – 76 с.
10. Я пізнаю світ Українська мова. Математика 1 клас: зошит з друкованою основою. Тиждень 44 / І.В. Гавриш, Л.М. Булахова, Г.О. Жук, С.О. Доценко, Г.О. Калиновська, Т.В. Шпіт. – Харків : Інтеллект України, 2019. – 86 с.
11. Химинець В. Інновації у початковій школі / В. Химинець, М. Кірик. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 307 с.
12. Шлапак Ю/, Електронний підручник (посібник): стан і перспективи в Україні http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3840:elektronnij-pidruchnik-posibnik-stand-i-perspektivi-v-ukrajini&catid=81&Itemid=415

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Форми та методи навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі

Мета: ознайомити студентів із формами та методами навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі

Ключові поняття: форми організації навчання, колективна форма навчання, індивідуальна форма навчання, парна форма навчання, групова форма навчання, кооперативно-групова форма навчання, критичне мислення, ігрові методи, проєктна діяльність, учні початкових класів.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: розкривати форми організації навчання у сучасній початковій школі; висвітлювати методичку соціальної та здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи під час проведення інтегрованих уроків з навчального предмету «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ»); розкривати роль формування критичного мислення в учнів початкових класів з окресленої проблеми; студіювати перевагу ігрових методів під час здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи та вміти застосовувати проєктну діяльність у процесі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

План

5.1. Форми організації навчання у сучасній початковій школі.

5.2. Методика соціальної та здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи під час проведення інтегрованих уроків з навчального предмету «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ», «Всесвіт»).

5.3. Роль формування критичного мислення в учнів початкових класів з окресленої проблеми.

5.4. Перевага ігрових методів під час здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи.

5.5. Впровадження проєктної діяльності у процесі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

Теоретичні відомості

5.1. Форми організації навчання у сучасній початковій школі

У Методичних рекомендаціях для вчителів на 2018/19 рік [14] зазначено, що календарне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя» [14].

Автономія вчителя забезпечена академічною свободою, що дає змогу розробляти та впроваджувати авторські навчальні програми, різноманітні проєкти, освітні методики та елементи педагогічних технологій минулого і сьогодення [14].

Сучасний урок основ здоров'я, навчальне заняття чи «міні-урок» є заняттям демократичним. У цьому документі зазначено, що такий урок чи навчальне заняття проводять разом з учнями.

Ми погоджуємося із думкою науковців, що на сучасному уроці немає місця нудзі чи страху, на ньому панує атмосфера співробітництва як зразок запоруки успіху дитини в майбутньому.

Сьогодні учитель початкової школи має право на вільний вибір освітніх програм, методів та форм навчання. Основною формою освітнього процесу є урок або «мініурок» або навчальне заняття. Оскільки соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь Державного стандарту початкової школи [2] інтегрована з іншими

освітніми галузями, ми розглядаємо її у системі інтегрованого уроку або як фрагменту навчального заняття.

5.2. Методика соціальної та здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи під час проведення інтегрованих уроків з навчального предмету «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ»).

Практичне спрямування уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ», «Я пізнаю світ», «Всесвіт» передбачає відпрацювання учнями відповідних соціальних та здоров'язбережувальних навичок і умінь, належних поведінкових дій, спрямованих на мотивацію здорового і безпечного способу життя тощо. Важливе місце, як стверджено в сучасних освітніх документах, займають уроки на свіжому повітрі, уроки-екскурсії, уроки «милування природою», «уроки серед природи». Також урізноманітненням освітнього середовища виступають уроки-імпровізації, уроки-ігри, уроки-театралізації. На сьогодні у Класному журналі учителів необхідно вказувати вид та форму проведення уроків.

Зауважуємо, що завдання соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі теж реалізовується в інтегрованому курсі шляхом формування ціннісного ставлення учнів до життя і здоров'я як власного, так й інших людей. У структурі уроків інтегрованого курсу учителів необхідно передбачати навчально-пізнавальну та оздоровлювальну рухову діяльність учнів [14].

Ми акцентуємо увагу, що у документі укладачами простудійовано та запропоновано *основні форми організації освітнього процесу*. Ми повністю погоджуємося із думкою сучасних науковців – укладачами програми, що в освітньому процесі початкової школи варто використовувати інноваційні, зокрема інтерактивні форми і методи навчання: «дослідницькі, інформаційні, мистецькі проекти, сюжетно-рольові ігри, інсценізації, моделювання, ситуаційні вправи, екскурсії, дитяче волонтерство тощо» [2], здійснюючи індивідуальну, парну, групову, колективну та кооперативно-групову форми навчальної діяльності. З метою профілактики стомлюваності, порушення статури, зору у 1 класі необхідно через кожні 15 хвилин уроку проводити фізкультхвилинки, які об'єднують динамічні, дихальні вправи, пальчикову гімнастику, психогімнастику тощо.

Учитель повинен весь час стимулювати учнів дотримуватись правильної поведінки під час виконання письмових робіт за партою. Упровадження педагогіки партнерства, компетентнісного й інтегративного підходів в освітній процес передбачає активне включення дітей в організацію навчального дня» [14]. На сучасному етапі важливу роль відіграють музейні уроки чи навчальні заняття у музеях, у яких теж доцільно використовувати цілу низку оздоровлювальних вправ.

Акцентуємо увагу й на тому, що сьогодні важливе місце відведено *ранковим зустрічам*, методика проведення якої описано нами вище.

Оскільки формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів є ефективним засобом позитивної мотивації здорового способу життя, то при організації роботи в школі з цього приводу доцільно використовувати як *традиційні, так і нетрадиційні методи виховання*.

Так, використання традиційних методів допоможуть учням у «засвоєнні знань про норми моральності, сформуують систему моральних уявлень і понять, оцінок, перетворюватимуть моральні поняття на переконання ведення здорового способу життя, як-от: роз'яснення, переконання, позитивний і негативний приклади. У цю групу ввійдуть і методи вироблення звичок, контролю і самоконтролю, формування громадської думки, творчі ігри, виховні ситуації тощо» [12].

У документі зазначено, що з метою «формування соціальної та здоров'язбережувальної компетентностей доцільно використовувати методи формування свідомості (переконання, пояснення, розповідь, бесіда) та методи організації діяльності і формування досвіду поведінки (привчання, педагогічна вимога, вправа, громадська думка, виховні ситуації)» [10; 12; 13].

Так, доцільно проводити таку ігрову вправу, як «Лист хворому». Мета: вчити дітей надавати підтримку близьким, виховувати добре ставлення до однолітків, виховувати милосердя. А ігрова вправа «Лист мурашки «Чому я такий?» діти самі вирішують, що їм розповісти про свої позитивні або негативні якості. З метою формування самооцінки особистості добре прислужаться ігрові вправи «Ласунка йде до школи» та «Чарівні окуляри» (мета: допомогти дитині побачити в кожній людині позитивні риси характеру)» [8].

5.3. Роль формування критичного мислення в учнів початкових класів з окресленої проблеми

Сучасний ринок праці вимагає від випускника здатності застосовувати теоретичні знання у нестандартних життєвих ситуаціях, що постійно змінюються. Ринок праці висуває перед сучасною людиною завдання вміти навчатися упродовж усього життя, критично мислити, працювати в команді [18].

У Концепції «Нова українська школа» критичне мислення відносять до наскрізних умінь, що пронизують усі компетентності. Учні повинні вміти осмислювати інформацію, відкидати те, що не стосується справи. Одже, школа повинна вчити мислити.

Відповідно до базової моделі, формування критичного мислення здійснюється за трьома етапами:

«I. Виклик (актуалізація).

II. Осмислення (вивчення нового матеріалу).

III. Рефлексія (консолідація).

На кожному з цих етапів доцільно використовувати певні *вправи*» [18].

Наприклад, на етапі уроку «Виклик» доцільно використовувати *вправи*: «Мозковий штурм», «Шість розумних капелюхів», «Дискусії» тощо.

Активізації пізнавальної діяльності учнів, підвищенню їх інтересу до знань, поглибленню та свідомому засвоєнню знань з питань охорони здоров'я сприяє «подача наукової інформації в незвичайній алегоричній формі – в формі казок, легенд, притч, які мають інформаційне та емоційне збагачення сприйняття, мислення і почуттів школяра завдяки використанню цікавого матеріалу, що дає можливість різнобічно пізнати певну проблему, пов'язану зі збереженням і зміцненням здоров'я. Використання біологічних казок, легенд, притч є незамінним для реалізації програм щодо формування здорового способу життя, профілактики негативних явищ. В них поєднується наукова інформація, естетична насолода, розуміння сенсу життя та здоров'я як важливої цінності в житті кожної людини. Казкові та стародавні історії активізують пам'ять, роблять вивчення та закріплення нового матеріалу цікавим, живим, емоційно насиченим, оскільки в казках, легендах, притчах міститься значний освітній та виховний потенціал» [17].

Так, при вивченні теми «Особиста Гігієна» доцільно використати казку «Про дівчинку Марійку та бабусю Гігієну», на етапі «Осмилення матеріалу» - вправи: «Фішбоун», «Карта пам'яті», «Фішбоун» (Рибна кістка). Наприклад, так звана «рибна кістка» дозволяє учням «розбити» загальну проблемну тему на низку причин та аргументів. Цей метод є ефективним при вивченні тем: «Шкідливі звички», «Надзвичайні ситуації», «Безпека в побуті» [17; 18].

Широко використовується метод концептуальних карт або карт пам'яті або кластери з метою асоціацій. Наведемо приклади інтерактивних вправ, які формують в учнів критичне мислення.

Сенкан

Це «п'ять натхнень» або «п'ять талантів» використовується на етапі «Рефлексії».

Правила написання такі:

Перший рядок – іменник, або поняття, яке, власне, і потрібно осмислити.

Другий рядок – два прикметники. Вони дають опис властивостей або ознак вибраного для сенкану предмета чи об'єкта.

Третій рядок – три дієслова: дії, які виконує цей об'єкт.

Четвертий рядок – речення із чотирьох слів, яке передає особисте ставлення автора сенкану до предмета чи об'єкта.

У п'ятому рядку міститься одне слово – синонім іменника або асоціації до цього слова [17, 18].

З метою активізації творчих здібностей учнів можна проводити як індивідуальну форму роботи (домашнє завдання, практична вправа), так і групову. Формулювати знання слід чітко, коротко, відокремлювати найголовніше.

Дерево рішень

Практична робота «Дерево рішень» представляє «чарівне дерево, яке має різні контури зліва і справа. На ньому можуть дозрівати плоди. Корені цього дерева – це рішення, а плоди – результат рішень: соковитий плід або суха мертва гілка. Все залежить від учасників! Наприклад, учні вирішують, що будуть їсти багато солодкого, солоного, гострого, жирного, тому що вони це люблять, то в лівій частині дерева, це один з чорних сухих коренів, які має сухі мертві гілки.

Якщо учні приймають рішення – раціонально і різноманітно харчуватися, виконують правила гігієни, відмовляються від шкідливих звичок, то їх вибір – корінь з правої частини дерева, потужний, живий, наповнений соками, який живить всім необхідним плоди та листя. У результаті ця частина дерева – зелена з красивими здоровими плодами» [17; 18].

5.4. Перевага ігрових методів під час здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи

Одним з найперспективніших шляхів виховання активних учнів, озброєння їх необхідними вміннями і навичками є впровадження активних форм і методів навчання, серед яких провідне місце займають навчальні ігри. Важливу роль відігорають сюжетно-рольові ігри.

Сюжетно-рольові ігри застосовуються з метою отримання конкретної навички поведінки. У них відсутній готовий сценарій, опис дій і вчинків героїв. Ми погоджуємося із думкою науковців, що при чітко продуманій організації такі види ігор для соціалізації можуть дати школярам значно більше результатів, ніж прочитане оповідання чи проведена бесіда, оскільки створюється доброзичлива обстановка, налаштовується на позитив та бадьорий настрій [8]. Так, доцільно проводити такі ігрові вправи, як «Різна ходьба», «Хто я?» або вправи на виконання з різною інтонацією пісеньки Колобка (радісної, сумної, здивованої); зображенням веселих, танцюючих та сумних чи пригнічених мишенят, які залишилися без пиріжків (казка «Колосок») [8].

Отже, ігрові методи навчання дозволяють підвищувати пізнавальну мотивацію учнів, формують навички успішного спілкування, виховують лідерські якості; вчать працювати в команді, брати відповідальність за спільну діяльність з метою досягнення відповідного результату [17; 19].

5.5. Впровадження проєктної діяльності у процесі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі

Серед сучасних методів і технологій, які широко використовуються в освітньому процесі початкової школи, не менш важливе значення для формування соціальної та здоров'язбережувальної компетентностей молодших школярів займає *проєктна діяльність*, яка реалізується за таким алгоритмом:

1. Назва проєкту.
2. Мета, завдання та очікувані результати проєкту.
3. Етапи проведення.
4. Список учасників проведення проєкту.
5. Забезпечення сприятливих умов для проведення проєкту.
6. Презентація [15].

Сучасні науковці пропонують таку *класифікацію проєктів*: дослідницький інформаційний, творчий, рольовий, ігровий, практично орієнтований [15].

За предметно-змістовими ознаками сучасні науковці виокремлюють монопроєкт, проведений у рамках однієї галузі знань та міжпредметний на стику різних галузей знань проєкти.

За кількістю учасників виокремлюють індивідуальні, парні, групові, колективні, масові проєкти.

За тривалістю мають місце у сучасній початковій школі такі: мініпроєкт як один урок, короткотерміновий – проводяться протягом одного місяця чи довготерміновий (протягом семестру чи навчального року).

Кінцевий результат проєктної діяльності сучасні науковці та учителі-практики радять представити чи презентувати як відеофільм, відеокліп, лист, рекламний проспект, інсценізацію казки чи проведення колективної творчої роботи [15].

Сучасні науковці пропонують такі орієнтовані проєкти:

- Здоровий спосіб життя: «Сім'я від «а» до «я»», «Стежками здоров'я»;
- Лідерство: «Імідж успіху», «Лідер в тобі»;
- Екологія: «За чисту воду», «Зелена планета», «Зимовий сад» [15].

II. Завдання для самостійної роботи

Репродуктивний рівень:

2.1. З навчально-методичної літератури та шпальт педагогічної преси «Розкажіть онуку», «Початкова школа», «Бібліотека вчителя початкової школи» та ін. опишіть форми організації навчання учнів, які мають місце в освітньому процесі сучасної початкової школи.

2.2. З навчально-методичної літератури та шпальт педагогічної преси «Розкажіть онуку», «Початкова школа», «Бібліотека вчителя початкової школи» та ін. опишіть методи та методичні прийоми організації навчання учнів, які мають місце в освітньому процесі сучасної початкової школи.

Частково-пошуковий рівень:

2.3. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.4. Визначте, чи мають місце у змісті сучасних підручниках ігри та ігрові ситуації. Проаналізуйте окремі з них на вибір.

2.5. Проаналізуйте проекти, запропоновані укладачами підручників «Я досліджую світ», «Я пізнаю світ», «Всесвіт».

Творчий рівень

2.6. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть портфоліо про демонстровану методику соціальної та здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи під час проведення інтегрованих уроків з навчального предмету «Я досліджую світ» («Я пізнаю світ»), висвітлену учителями-методистами.

2.7. Користуючись сайтами Інтернету, розробіть методику проведення інтегрованого уроку чи навчального заняття з метою формування критичного мислення в учнів початкових класів з окресленої проблеми.

III. Практична частина

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схеми зілюструйте різноманітність ігрових методів під час здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи.

Парна робота

3.2. Розробіть завдання для проведення проектної діяльності у процесі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі

у початковій школі на теми: «Здоровий спосіб життя – щаслива родина», «Я – здорова сім'я – здорова країна», «Здоров'я – це моє життя», «Добробут моєї родини», «Хочу навчатися у безпечній школі».

Групова робота

3.3. Складіть конспект уроку з Основ здоров'я чи навчального заняття («Я досліджую світ», «Я пізнаю світ», «Всесвіт») із проведенням інтерактивної вправи «Карусель» з метою формування критичного мислення в учнів початкової школи

Кооперативно-групова робота

3.4. Використовуючи інтерактивну вправу «Мікорофон», складіть твір-есе «У здоровій душі – здорове тіло».

Література

Основна

1. Концепція Нова українська школа : Режим доступу / <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
2. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл 1 (1-2 класи) // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2-х класи. – К. : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. – С.162 – 169.
3. Типові освітні програми для 1–4-х класів. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2017. – 392 с.

Додаткова

4. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. – К. : ІЗИН, 1998. – 204 с.
5. Вишневський О.І. Теоретичні основи педагогіки / О.І. Вишневський, О.М. Кобрій, М.М. Чепіль – Дрогобич, 2001.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 134 с
7. Дорош Віта Миколаївна, Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів <http://vitadorosh.blogspot.com/2013/12/blog-post.html>
8. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва: навчальний посібник / М.Д.Касьяненко. – К. : Вища школа, 1993.- С 293–297.
9. Лопатіна Людмила Василівна Формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-socialnoi-kompetentnosti-u-ditej-molodsogo-skilnogo-viku-74073.html>

10. Методичні рекомендації для вчителів на 2018/19 рік
<https://osvita.ua/school/materials/metod-rekom/61559/>
11. Метод проектів у позакласній роботі з початкової школи <http://prolisok.it-we.net/metod-proektiv-v-pozaklasnij-roboti-pochatkovoї-shkoli>]
12. Особливості сучасного уроку основ здоров'я <http://journal.osnova.com.ua/article/5609/>
13. Розвиток критичного мислення на уроках основ здоров'я <http://viktorydblog.blogspot.com/2017/11/blog-post.html>
14. Савченко О.Я. Шкільна освіта як замовник підготовки майбутнього вчителя / О.Я. Савченко // Рідна школа. – 2007. – грудень. – С. 5–8.
15. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа // Твори в 5 томах. – К. : Рад. школа, 1975. – Т. 4. – С 31 – 40.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Засоби навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі

Мета: ознайомити студентів із засобами навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі

Ключові поняття: засоби навчання, аудіальні засоби навчання, візуальні засоби навчання, ІКТ-технології, портфоліо, учні початкових класів.

Студент повинен:

Знати: основні поняття теми.

Вміти: класифікувати засоби навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі; висвітлювати і практично застосовувати на уроках чи навчальних заняттях аудіальні та візуальні засоби навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі; розкривати ІКТ-технології з метою використання їх у практичній діяльності на уроках чи навчальних заняттях, пов'язаних зі змістовими лініями «Безпека», «Здоров'я», «Добробут»; створювати портфоліо у процесі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

План

6.1. Класифікація засобів навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

6.2. Аудіальні та візуальні засоби навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

6.3. Використання ІКТ-технологій під час ознайомлення учнів із змістовими лініями окресленої галузі «Безпека», «Здоров'я», «Добробут».

6.4. Створення портфоліо у процесі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

Теоретичні відомості

6.1. Класифікація засобів навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі

Аналіз науково-педагогічної та психолого-методичної літератури засвідчує, що яскрава, різноманітна наочність викликає у молодших школярів позитивні емоції, пізнавальний інтерес, зосереджує і довше утримує їхню увагу на об'єкті, який вивчається. Це сприяє розвитку спостережливості, мислення, вихованню довірливої уваги, естетичних смаків, навичок до самостійного набуття знань, а також формуванню уявлень, понять, елементів наукового світогляду.

Варто зауважити, що принцип наочності є одним із важливих для організації ефективного процесу навчання молодших школярів. На необхідності забезпечення наочності ще у свій час наголошував відомий чеський педагог Я.Коменський, який сформулював так зване «золоте правило дидактики». А більше ста років тому К. Ушинський переконливо доводив, що навчання дітей молодшого шкільного віку з використанням різних видів наочності відбувається швидше, легше, цікавіше і доступніше [4; 8].

Детальний аналіз науково-методичної літератури дає змогу розмежувати такий понятійний апарат: наочні засоби навчання (засоби наочності) ы наочні посібники навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

За словником С. Гончаренка, навчальні посібники виступають синонімом до терміна «підручник», що означає «книжка, за якою вивчають навчальний предмет». Слово «посібник» перекладається як «допоміжна, додаткова книжка». Для здійснення процесу навчання у початковій школі такими допоміжними додатковими книжками, з

яких можна черпати інформацію, виступають натуральні, образотворчі, словесні та аудіовізуальні наочні посібники» [8].

Наочні посібники мають окремі *переваги*: з їх допомогою можна легко вийти за коло доступних для безпосереднього спостереження явищ природи і показати те, що віддалене територіально, у часі або просто невидиме для ока дитини. Статичність зображення предметів, подій чи явищ на картинах, слайдах, відео- чи кінофільмах дає можливість добре їх розглянути, описати, установити між ними зв'язки.

За О. Вишневським, засоби наочності забезпечують навчальний процес». Так, «натуральні об'єкти мають велике значення тому, що є безпосереднім джерелом знань. Натуральні предмети чи об'єкти пізнаються за допомогою не лише зорового, а й слухового, нюхового, дотикового та інших аналізаторів. Зображувальна наочність використовується для пояснення будови предметів неживої і живої природи, взаємозв'язків, що існують у довкіллі» [4].

Групу аудіовізуальних або екранно-звукових наочних посібників складають *динамічні* (кінофільми, відеофільми, телепередачі, грамзаписи, магнітофонні записи) і *статичні* (діафільми, мультимедійні презентації) наочні посібники.

Екранно-звукові засоби навчання відрізняються динамічністю в подачі матеріалу і звуковим оформленням. До них відносять кінофільми, кінофрагменти і відеофільми. *Звукові засоби навчання* – це грамзапис голосів птахів, ссавців, шуму лісу. Окрім цього, на уроках початкової школи використовуються записи розповідей учених, мандрівників та ін.

Натуральні засоби навчання ми описали у параграфі 1.4. Матеріально-технічне забезпечення, словесні засоби навчання подали як навчально-методичне забезпечення – підручники, зошити з друкованою основою. Зупинимось детальніше на аудіовізуальних та електронних засобах навчання.

6.2. Аудіальні та візуальні засоби навчання соціальної та здоров'язберезувальної освітньої галузі у початковій школі. Використання ІКТ-технологій під час ознайомлення учнів зі змістовими лініями окресленої галузі «Безпека», «Здоров'я», «Добробут»

Навчальні фільми як засоби навчання мають окремі особливості:

«1) динамічність зображення – найбільш значна в дидактичному відношенні особливість навчальних фільмів. Вона дозволяє розглядати явища в процесі руху, розвитку, тобто найправдивіше, життєво;

2) можливість розгляду явища в цілому і за частинами, що сприяє формуванню повних і чітких уявлень:

3) передача великого об'єму інформації за короткий час;

4) використання мультиплікації, за допомогою якої можна показати об'єкти і процеси, які не можна спостерігати (робота органів тіла людини; життя усередині вулика, мурашника), а також те, чого немає насправді, але створено уявою людини (життя у віддалені часи)» [5; 7].

Зауважуємо, що комп'ютеризація та технологізація навчання кінофільмів на *відеофільми*. У практиці роботи широко застосовуються авторські відеофільми, які мають характерні особливості:

«1) можливість зупинити кадр і детально проаналізувати його зміст, порівняти із спостереженнями дітей або іншими образотворчими засобами;

2) повернути запис для уточнення, конкретизації, порівняння;

3) зняти звук і замість дикторського тексту скласти свій (складати можуть і вчителі, і діти);

4) простота і зручність в обігу» [7].

У методиці використання кінофільмів і відеофільмів багато загального. Перед показом проводиться бесіда, в ході якої школярі згадують те, що вони бачили з цієї теми на екскурсії, спостерігали у навколишній природі, а також те, що пізнали з книг, перегляду телепередач. Потім вчитель ставить два – три вузлові питання, на які діти дають відповідь після перегляду фільму. Доцільно ці питання записати на дошці.

Отже, важливу роль у здійсненні процесу навчання соціальної та здоров'язберезувальній освітньої галузі у початковій школі відіграє *телевізор* для демонстрування фрагментів кінофільмів та *відеокамера* для перегляду відеофільмів.

Зауважуємо, що дуже зручний для демонстрування на уроках схематичних рисунків, схем, текстів є *кодоскоп*. З ним можна працювати в незатемненому приміщенні. Якщо є *епідіаскоп*, то потрібно

підібрати кольорові ілюстрації, листівки, які можна демонструвати на уроках.

Під час проведення екскурсій особливу роль відіграють *фотоапарат та бінокль*. Цікаві фотографії можуть стати незамінними наочним посібником для проведення уроків та позаурочної чи позакласної роботи з окресленої галузі.

Цінну місію можуть відіграти такі засоби наочності, як *диктофони*. Завдяки їм на інтегрованих уроках, навчальних заняттях можна відтворити подих вітру чи шелест листочків, чарівний неповторний спів пташок чи дзюркотіння лугових коників-стрибунців. На сьогодні їх витісняють телефони чи інші гаджети.

Варто зауважити, що під час проведення екскурсій із дітьми молодшого шкільного віку доречними можуть стати *сонячні годинники та секундоміри, а також усі прилади, розміщені на географічному майданчику*.

Сьогодні важливе місце займає *Інтернет* як важлива мережа збереження і передачі інформації. Цей засіб – найбільш поширений для опрацювання інформації. Учні початкових класів отримують часто на домашнє завдання віднайти на сайтах Інтернету цікаву інформацію.

Комп'ютер має великі можливості для демонстрації багатьох процесів і явищ за допомогою графічних засобів зображень. На думку дослідників, комп'ютерні програми сприяють розумінню і засвоєнню що вчаться головного, істотного в змісті матеріалу, виявленню причинно-наслідкових зв'язків, формуванню знань про закономірності, що існують в природі. Через *мультимедійний проектор, інтерактивну дошку та комп'ютер* учні початкових класів можуть отримати цінну інформацію та виконувати цікаві види робіт.

Все частіше в навчальних закладах можна почути «термін *«інтерактивна дошка»* і навіть *«мультимедійна дошка»*, дедалі більше учнів та викладачів зі щирим захопленням оглядають це «чудо техніки», оскільки дозволяє піднести учням відповідну інформацію шляхом використання таких засобів візуалізації, як, наприклад, карт, таблиць, схем, діаграм, фотографій тощо.

Сучасні науковці визначають такі ключові напрями застосування інтерактивної дошки:

- демонстрування презентацій;

- моделювання;
- малювання;
- перегляд навчальних програм [5].

Отже, використання інтерактивної дошки на заняттях в початковій школі є вимогою створення сучасного освітнього процесу, оскільки це час технологізації та інформатизації суспільства.

6.3. Створення портфоліо у процесі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі

Портфоліо – «сучасна форма презентації педагогічного досвіду. За останні півтора десятиліття досить помітне місце у педагогічному словнику посіло поняття «портфоліо». Воно прийшло до освітньої галузі із політики та бізнесу, теорії менеджменту (метод портфоліо – *performance portfolio or portfolio assessment*)» [6].

Складники портфоліо:

1. «Папка для важливих справ, документів.
2. Набір документів, зразків робіт, фотографій та ін., які дають уявлення про запропоновані працедавцеві (замовникові) можливості, послуги спеціаліста, про його досвід в обраному напрямку» [6].

Протягом навчального року педагоги працюють над своїм портфоліо. Роботу можна обговорювати на методичних комісіях, під час індивідуальних консультацій з фахівцями з окремих проблем тощо.

Електронне портфоліо – це «програмно-методичний комплекс, який акумулює в собі створені комп'ютерні засоби навчання, розподілені інформаційно-навчальні ресурси, нормативні документи, результати педагогічного досвіду й досягнень педагога та його учнів; це творча форма контролю, яка допомагає педагогові керувати процесом своєї діяльності, його легко створювати, редагувати, доповнювати, компактно зберігати, зручно переносити, здійснювати швидкий пошук документів та в привабливій формі презентувати свою діяльність» [6].

Приклади структури педагогічного портфоліо:

1. «Титульна сторінка.
2. Мета портфоліо.
3. Творчий звіт.

4. Методичні розробки занять.
5. Методичні доповіді.
6. Матеріали саморозвитку.
9. Матеріали проведених виховних годин» [6].

Ми скористалися сайтами Інтернету і пропонуємо цікаве, на наш погляд, створення портфоліо учителя Лещук Алли Миколаївни.

«Візитівка учителя: Така дісталась вже нам робота Є в ній і радість, та є й турбота, Є вічний пошук, безсонні ночі, Та гріють душу дитячі очі. Н. Уткіна.

Правила педагогічної майстерності: ніколи не зупинятися на досягнутому, займатися самоосвітою, вчити і вчитися самій ділитися з дітьми своїм досвідом, намагатися бути прикладом для дітей, у всьому відповідати сучасності та змінам у системі реформування освіти.

Методичні нароби: Творчі завдання для учнів 1–4-х класів; Посібник з основ здоров'я для учнів 3-го класу; Цікаві завдання на уроках з основ здоров'я Збірка уроків, позакласних заходів для учнів 1–4-х класів.

Тема самоосвіти: «Розвиток пізнавальних здібностей молодших школярів»

Творча лабораторія: Урок з правил дорожнього руху; Урок-змагання «Вогонь – друг, вогонь – ворог» Друге життя пластикових пляшок Ми проти БУЛІНГУ!!!; Урок-евакуація з основ здоров'я «Дії у надзвичайних ситуаціях» [6].

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень:

2.1. Розкрийте поняття «аудіальні засоби навчання», «візуальні засоби навчання», «аудіовізуальні засоби навчання».

2.2. Роль і місце ІКТ-технологій у системі оздоровлення учнів початкової школи.

2.3. Занотуйте міркування сучасних науковців про використання ІКТ-технологій у системі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі початкової школи.

Частково-пошуковий рівень

2.4. Доберіть бібліографію до цієї теми.

2.5. Теми рефератів, співдоповідей та повідомлень:

а) «Вислів педагогів минулого «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути» на сучасному етапі реформування початкової освіти»;

б) «Використання інтерактивної дошки в освітньому процесі початкової школи»;

в) «Використання відеофільмів та грамазаписів під час навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі початкової школи».

2.6. Проаналізуйте пам'ятку «Що потрібно знати учителям початкової школи, використовуючи комп'ютер під час навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі початкової школи».

Творчий рівень

2.7. З навчально-методичної літератури та шпальт педагогічної преси «Розкажіть онуку», «Початкова школа», «Бібліотека вчителя початкової школи» та ін. схематично розробіть класифікацію засобів навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі, які мають місце в освітньому процесі початкової школи.

2.8. Користуючись сайтами Інтернету, описати аудіальні та візуальні засоби навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.

III. Практична частина заняття

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схеми зілюструйте різноманітність засобів під час навчання соціальної та здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи.

Парна робота

3.2. Розробіть завдання для проведення проєктної діяльності у процесі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі на теми: «Здоровий спосіб життя – щаслива родина», «Я – здорова сім'я – здорова країна», «Здоров'я – це моє життя», «Добробут моєї родини», «Хочу навчатися у безпечній школі»

Групова робота

3.3. Застосовуючи інтерактивну вправу «Карусель», складіть конспект уроку з Основ здоров'я чи навчального заняття («Я досліджую

світ», «Я пізнаю світ», «Всесвіт») із використанням ІКТ-технологій в учнів початкової школи

Кооперативно-групова робота

3.4. Використовуючи інтерактивну вправу «Два–чотири–всі разом», створіть портфоліо у процесі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі, користуючись розробленою сучасними науковцями структурою педагогічного портфоліо:

1. «Титульна сторінка.
2. Мета портфоліо.
3. Творчий звіт.
4. Методичні розробки занять.
5. Методичні доповіді.
6. Матеріали саморозвитку.
9. Матеріали проведених виховних годин» [6].

Література

Основна

1. Концепція Нова українська школа : Режим доступу / <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.
2. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл 1 (1–2-х класи) // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1-2 класи. – К. : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. – С. 162-169.

Додаткова

3. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. – К. : ІЗИН, 1998. – 204 с.
4. Вишневський О.І. Теоретичні основи педагогіки / О.І. Вишневський, О.М. Кобрій, М.М. Чепіль – Дрогобич, 2001.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 134 с.
6. Презентація «Портфоліо вчителя основ здоров'я» <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-portfolio-vcitela-osnov-zdorova-169743.html>
7. Савченко О.Я. Шкільна освіта як замовник підготовки майбутнього вчителя / О.Я. Савченко // Рідна школа. – 2007. – грудень. – С. 5 – 8.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Особливості методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у сучасних початкових школах, які працюють за інноваційними методиками

Мета: ознайомити студентів із особливостями методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у сучасних початкових школах, які працюють за інноваційною методикою

Ключові поняття: сучасна початкова школа, інновації, сучасні початкові школи, які працюють за інноваційними методиками, школи Дрогобиччини, науково-педагогічний проект «Інтелект України».

Студент повинен:

Знати: основні поняття.

Вміти: класифікувати інновації у сучасній початковій школі; розкривати особливості методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у сучасних початкових школах, які працюють за інноваційними методиками: «Джерельце», «Школа Радості», «Школа Святої Софії, «Школа Тривіта» Марії Чумарної» (м. Львів), «Школа Радості» (м. Стрий), «Веселкова школа» (Закарпатська область); висвітлювати специфіку методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у школах Дрогобиччини, які працюють за науково-педагогічним проектом «Інтелект України».

План

7.1. Інновації у сучасній початковій школі.

7.2. Особливості методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у сучасних початкових школах, які працюють за інноваційними методиками: «Джерельце», «Школа Радості», «Школа Святої Софії, «Школа Тривіта» Марії Чумарної» (м. Львів), «Школа Радості» (м. Стрий), «Веселкова школа» (Закарпатська область).

7.3. Специфіка методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у школах Дрогобиччини, які працюють за науково-педагогічним проектом «Інтелект України».

Теоретичні відомості

7.1. Інновації у сучасній початковій школі

Вибір освітньої технології – це «завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, практичного навчання та стилю роботи вчителя з учнем. Відбором, теоретичним осмисленням, класифікацією педагогічних інновацій займається нова галузь педагогічного знання – *педагогічна інновація* (лат. *innovation* – оновлення, зміна) [9; 12]. Нині створюється нова педагогіка, характерною ознакою якої є *інноваційність* – здатність до оновлення, відкритість до нового.

Сучасні науковці І. Дичківська, О. Пометун, В. Химинець, В. Кірик виокремлюють цілу низку педагогічних технологій навчання учнів початкової школи:

- технологія розвивального навчання;
- технологія організації групової форми навчальної діяльності;
- здоров'язбережувальна технологія;
- проєктна технологія;
- технологія «Створення ситуації успіху»;
- технологія формування творчої особистості та ін. [9; 12].

Із різноманітні інновації, які мають місце у сучасній початковій школі, ми маємо змогу ознайомитися завдяки впровадженню, поширенню та популяризації передового педагогічного досвіду учителів-новаторів.

Діяльність шкіл передового досвіду створюються за пропозицією педагогічної ради школи для вивчення та поширення передового педагогічного досвіду. Ці школи демонструють зразки освітньої роботи відвідувачам, організують розповіді керівників або кращих учителів про систему своєї роботи, забезпечують відвідування та обговорення уроків або виховних заходів зі слухачами, оформляють спеціальні буклети з описом передового досвіду.

Школи передового досвіду можуть зосереджуватися на вивченні сучасних досягнень науки, техніки, мистецтва, культури, педагогіки і психології навчання, а також проблем наукової організації педагогічної праці та втілення їх у практику роботи учителів. У таких школах використовують практичні й теоретичні форми роботи з учителями.

7.2. Особливості методики навчання соціальної та здоров'язберезувальної освітньої галузі у сучасних початкових школах, які працюють за інноваційними методиками: «Джерельце», «Школа Радості», «Школа Святої Софії, «Школа Тривіта» Марії Чумарної» (м. Львів), «Школа Радості» (м. Стрий), «Веселкова школа» (Закарпатська область)

Цікаву *Веселкову технологію* започаткували учителі Довжанської СЗШ I – III ступенів Іршавського району, що на Закарпатті. Детальний аналіз науково-педагогічної, науково-психологічної та методичної літератури засвідчує, що такі «методи «Веселкової технології», зокрема метод арт-терапії та кінестетичний метод, інтегровані уроки, є вартісними і їх впровадження – це шлях модернізації сучасної початкової освіти».

«Веселкова технологія» пропонує «інтеграцію предметів як гуманітарно-естетичного напрямку, так і математично-природознавчої освіти у початковій школі. «Веселковий» інтегрований курс охоплює матеріал, спрямований на виконання інтегрованих завдань із природознавства, географії, фізики, біології, хімії та суспільствознавства, українознавства, основ здоров'я» [5; 12].

Уроки побудовані за змістом інтегрованих курсів, сприяють впровадженню арт-терапії. На таких уроках широко використовуються твори живопису, музикотерапія, кольоротерапія, природотерапія, що знімають напруженість, перевантаженість, стомлюваність тощо.

Інноваційні форми навчання:

- *«оздоровлювальне навчання – як арт-терапія, лікувальна фізкультура, точковий масаж, фітотерапія;*

- *веселкові уроки як перспективна форма навчання дітей, коли навчальний матеріал подають у вигляді коротких текстів з ілюстраціями і веселими контрольними роботами;*

- *навчальні пісні – пісні, написані на відомі мотиви класичних і народних творів та дитячих пісень, у тексті яких закладені базові поняття уроків;*

- *навчальні рухливі ігри – ігри за темою уроку.*

Також мають місце й інноваційні *методичні прийоми*, що дають змогу ліквідувати втому: сонячний дощ, навчальні пісні, рухливі ігри, досліди, експерименти. Наприклад, *навчання музикою* – це терапевтична

педагогіка, головною особливістю якої є повторюваність інформації за допомогою музики; *сонячний душ* – це спосіб відновлення енергії (самозанурення у потік сонячного світла)» [5; 12].

Сьогодні широко впроваджуються елементи педагогічних технологій, зокрема має місце *арт-терапія* як ефективний метод навчання, що впливає на емоційний та фізичний стан учнів засобами мистецтва, заняття з різними видами музичної і художньої діяльності сприяють розвантаженню учнів, розвитку творчості, креативності й індивідуальності особистості, поліпшенню самопочуття [9; 10].

Важливу роль, наприклад, відіграють *«релаксаційні комплекси»*, мета яких полягає у тому, що за допомогою керованої фантазії можна зняти в учнів утому та поповнити енергію, позбутися негативних емоцій. Для проведення уроків із використанням цих релаксаційних комплексів може знадобитися таке *обладнання*: набір яскравих малюнків з різнокольорових листочків, хмаринок, сонечка та краплинок води, музичний супровід.

Ми скористалися дослідженнями сучасного молодого науковця А. Глеби [5]. Так, за її доробками ми стверджуємо, що на Львівщині теж є низка шкіл, які працюють за інноваційною методикою. Ці школи «функціонують у напрямку «Індивідуалізація освітнього процесу у системі розвивального навчання» в рамках канадсько-української програми «Обличчям до дитини». Це «Школа радості» (м. Львів, вул. Пулюя, 10), «Дивосвіт» (м. Львів, вул. Трильовського, 24), «Малюк» (м. Львів, вул. В. Великого, 41/а), «Любисток» (м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 15/а)».

У «Школі радості» «творчість дня починається з Куточка ранкової зустрічі. За 15-20 хв до початку занять діти на м'яких ковриках зустрічаються, малюють, пишуть листи до батьків, Святого Миколая, друзів, до вчителя. У 3-4 класах із цих творів роблять книжки-саморобки, використовують їх на заняттях» [5].

Діти на ковриках сидять інколи і під час занять (півколом), «вирішують проблеми, складають цікаві історії, казки, тобто роблять подорожі до Країни фантазій. Навчання на уроках відбувається через гру. Улюблені іграшки дітей і казкові персонажі приходять у гості, приносять у загадкових конвертах цікаві завдання та листи. Тоді ручка перетворюється на чарівну паличку, а самі діти – на чарівників. Вони

складають казки, пишуть твори, роблять збірки казок. Часто в класі свято, поетичні хвилинки. На уроках застосовуються ігри, відгадуються загадки, кросворди, складаються оповідання в групах. Дають творчу домашню роботу» [5].

Особливістю визначається і Львівська державна комунальна середня загальноосвітня школа І ступеня «Джерельце», (вул. Ак. Сахарова, 80). Уся робота цього закладу спрямована на розвиток особистості школяра.

Принципами роботи школи є:

- «підхід, центрований на дитині – основний методичний прийом;
- творча діяльність дитини – запорука найбільш повного задоволення потреб;
- не давати знання в готовому вигляді, а вчити дитину вчитися, забезпечуючи радість спілкування, радість пізнання, радість творчості і радість успіху» [5].

2. *Режим дня:* 8.30. – 9.00 – ранкова зустріч, ароматерапія; 9.00 – 9.45 – перший урок; 9.50 – 10.35 – другий урок; 10.40 – 11.25. – обід; 11.45 – 12.30 – прогулянка «Пізнай світ»; 13.10 – 13.45 – третій урок; 14.00 – 14.45 – обід, прогулянка. У другій половині дня проходять заняття за інтересами: шахи, театр, танці, малювання, музична студія, хор, вокал і карате. Школа закінчує роботу о 18. 30 год.

Школа «Джерельце» – це школа самопізнання, саморозвитку і самореалізації. У цій школі, крім предметів державного компонента, учні вивчають музикознавство, пізнай світ, іноземну мову, основи театрального мистецтва, хореографію, уроки мислення, економіку та історію, уроки фантазії тощо, на яких використовується метод арт-терапії» [5; 9].

Педагогічні інновації, зокрема й метод арт-терапії, знаходить втілення і у багатьох інших школах України. Зокрема, ці ідеї набули актуальності в одній із авторських львівських шкіл – *школі Марії Чумарної*.

Так, авторська концепція школи передбачає вивчення історії рідного краю на казковому, міфологічному, фольклорному матеріалі, використання багатющого скарбу української культури. Вона приділяє найбільшу увагу формуванню духовного та фізичного здоров'я дитини шляхом гармонійного пізнання світу і свого місця в ньому через рідну

мову і всебічний розвиток творчості на основі природно-звичаєвого календаря українців.

Школа М. Чумарної працює як «науково-методична лабораторія. Навчальна програма формується на поєднанні природного і звичаєвого календарів. Казка вивчається як своєрідний код до розшифрування своєї ідентичності, розуміння власного «Я» у контексті єдиного організму, яким є народ» [5].

У школі працюють за «програмами «Світовид», «Українська казка», «Живе слово», що сприяє становленню цілісного світогляду дітей» [5]. Інші передбачені базовим рівнем освіти в Україні предмети вивчаються за програмою, затвердженою Міністерством освіти і науки України для всіх загальноосвітніх шкіл.

Програма вводить дітей у світ казки послідовно за системою, що усталилася в «українській етнопедагогіці: космологічні казки (про закони створення Всесвіту, утвердження законів Правди і Добра, байки про тварин, притчі тощо). Уроки «Української казки» – це уроки образотворення і словотворення, на яких важливе місце займають приємні мелодії пісень» [5].

В авторській школі широко використовують уроки внутрішнього бачення, на яких діти вчаться відчувати і слухати себе, свій внутрішній світ. Вони малюють під музику із заплющеними очима, інтуїтивно, «зчитуючи» із підсвідомості голоси і барви внутрішнього світу, а потім розплющують очі, розмальовують і дають назву своєму творові. Це теж є своєрідний елемент досліджуваного методу арт-терапії.

Цікаво, що учителі у цій школі самі визначають, коли треба оголосити перерву. Кожен клас працює за своєю програмою, кожна дитина – згідно зі своїм біоритмом. Крім загальної, діти здобувають у школі й музичну освіту. М. Чумарна переконана, що всі діти є талановитими від природи, а завдання учителя лише допомогти їм розвинути свій талант.

Сьогодні ми стикаємося із недосконалістю навчальних програм, підручників, педагогічною малограмотністю батьків, низькою психологічною підготовленістю дітей до шкільного навчання, недостатнім забезпеченням відповідною методичною літературою.

Впровадження педагогічних технологій у початкову школу є на сьогоднішній день важливим шляхом здійснення особистісно-орієнтованого навчання та виховання молодших школярів.

7.3. Специфіка методики навчання соціальної та здоров'язберезувальної освітньої галузі у школах Дрогобиччини, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України»

Інноваційним підходом для навчання молодших школярів є науково-педагогічний проєкт «Інтелект України».

Зміст проєкту полягав у сприянні необхідних навичок роботи з інформацією, умінні її аналізувати, здійснювати самоконтроль та самооцінку, швидкі реакції, раціонально підходити до організації навчальної праці. Також акцентовано увагу на розвитку пізнавальних процесів (сприйняття, пам'яті, мислення, уваги) та розвитку у школярів працелюбності, організованості, наполегливості тощо.

Програма спрямована на урахування вікових особливостей учнів та збільшення інтересу дітей до навчання. Саме завдяки розробленим засобам наочності й відеоматеріалам і представленим як навчально-методичне забезпечення, розробленим науковцями, вивчення навчальних предметів стає більш зрозумілим, цікавим та захопливим.

Акцентуємо увагу на тому, що динамічність уроків відбувається шляхом проведення елементів ігор, змагань, завдань, запропонованих казковими героями Кнопочкою чи Незнайком. Ця програма допомагає учням стати справжніми аудіо-візуально-кінестетиками. На Дрогобиччині за цим проєктом працює низка шкіл.

Детальний аналіз програми «Інтелект України» дає нам підставу стверджувати, що цей науково-педагогічний проєкт має право на існування та повноцінний розвиток. Зіставляючи ідеї Концепції Нової української школи в рамках затвердженого Нового Державного стандарту початкової освіти, зокрема акцентуючи увагу на десять компетентностей та п'ять важливих цінностей – дитинство, радість, особистість, здоров'я, безпека – акцентуємо увагу на тому, що ця програма дає змогу учням початкової школи пізнавати світ у цікавий спосіб, вчить мати своє світобачення, формує у них уміння застосовувати знання на практиці. А, головне, – вона допомагає учням бути під час навчання життєрадісними та щасливими.

Звертаємо увагу і на реалізацію у науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» компетентісного підходу, який здійснюється з позицій втілення системного принципу навчання завдяки розробленню і впровадженню відповідних інноваційних технологій. Звертаємо увагу на те, що ця програма є побудована на принципі багаторазового повторення, що є дуже важливим з метою розуміння та осмислення учнями матеріалу. Також варто зауважити, що весь навчальний матеріал програми чітко систематизований, що дає можливість ефективно проводити кожен урок.

Ця програма зорієнтована на збереження оптимального балансу психофізичного стану учнів початкової школи. Доведено, що проєкт запобігає нервовому перезбудженню, а також втомі, втраті зацікавлення. Акцентовано й на тому, що, крім обов'язкових уроків фізичної культури, на кожному уроці використовуються музичні паузи у поєднанні з фізичними вправами і танцювальними рухами, вправами для очей чи релаксаційними елементами.

Як засвідчує опитування учителів, які працюють за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України», ця програма допомагає навчати своїх вихованців працювати в групах, парах. Важливе місце посідає здоров'язбережувальна технологія як втілення однієї із цінностей Нової української школи, оскільки кожен урок за цією програмою розпочинається з правильного дихання учнів [2; 3].

Уважаємо, що уроки за такою програмою мають чітку структуру, особливістю їх побудови є ефективний розподіл часу на певний вид діяльності, що дозволяє ефективно організувати роботу учнів, не витрачаючи жодної хвилини. На певних етапах уроку є продумані фізкультхвилинки і вправи для поліпшення зору.

Вартим уваги, на нашу думку, є й те, що такі уроки звичайно мають й велику емоційну цінність: учні усі завдання виконують з радістю, вони мають право на помилку і прагнуть досягти кращих результатів. Дитина має можливість в кінці уроку перевірити свої знання через 4-хвилинні завдання.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує навчальний предмет «Еврика», який з'являється у 2-му класі та підсилює математику, що дає змогу учителеві поступово навчити учнів розв'язувати логічні і винахідницькі задачі за технологією формування творчої особистості

(за Р. Альтшуллером), а навчальний предмет «Читання» вводить дітей у захопливий світ світової літератури. Важливим елементом на кожному уроці читання є біографічні дані про автора. Особливої уваги заслуговує й навчальний предмет «Я пізнаю світ», у якому інтегровано вміщено і завдання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

Отже, науково-педагогічний проєкт «Інтелект України», зреалізований в програмі, допомагає нам зайняти чітку позицію: програма заслуговує на особливу увагу і має право на існування та практичне втілення в освітньому процесі сучасної початкової школи.

II. Завдання для самостійного пошуку

Репродуктивний рівень:

- 2.1. Дайте визначення понять: «інновації», «педагогічні інновації», «школи, які працюють за інноваційною методикою».
- 2.2. Накресліть шляхи впровадження арт-технологій, веселкових технологій казкотерапії, пісочнотерапій, ігрових терапій, сміхотерапій, музикотерапій, кольоротерапій під час навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі початкової школи.

Частково-пошуковий рівень:

- 2.3. Обдумайте у парах «Чи сприяє впровадження вищезазначених інноваційних технологій на формування творчої особистості в початковій школі гармонійному розвитку учня?». Доведіть свою думку, використовуючи інтерактивну вправу «Займи позицію».
- 2.4. Складіть три тестові завдання з теми. Перевірте їхню ефективність на прикладі своїх колег.
- 2.5. Проведіть пошук, запишіть у робочий зошит (згідно з правилами цитування) та проаналізуйте висловлювання сучасних науковців, які висвітлюють зміст питань цієї теми.
- 2.6. На основі аналізу різних джерел підготуйте реферат з теми: «Використання інноваційних технологій в умовах упровадження Концепції «Нова українська школа»».
- 2.7. Доберіть бібліографію до цієї теми, складіть анотації.

2.8. Підготуйте теми рефератів, співдоповідей та повідомлень:

- а) «Веселкова технологія під час навчання соціальної освітньої галузі у початковій школі»;
- б) «Веселкова технологія під час навчання здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі».

Творчий рівень

2.9. З навчально-методичної літератури та шпальт педагогічної преси «Розкажіть онуку», «Початкова школа», «Бібліотека вчителя початкової школи» та ін. схематично розробіть класифікацію інновацій, які мають місце у сучасній початковій школі.

2.10. Користуючись сайтами Інтернету, опишіть особливості методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у сучасних початкових школах, які працюють за інноваційними методиками: «Джерельце», «Школа Радості», «Школа Святої Софії, «Школа Тривіта» Марії Чумарної» (м. Львів), «Школа Радості» (м. Стрий), «Веселкова школа» (Закарпатська область).

2.11. Користуючись сайтами Інтернету, опишіть специфіку методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у школах Дрогобиччини, які працюють за науково-педагогічним проектом «Інтелект України».

III. Практична частина

Індивідуальна робота

3.1. За допомогою схеми зілюструйте різноманітність інновацій під час навчання соціальної та здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи.

Парна робота

3.2. Враховуючи специфіку освітнього процесу, властиву школам, які працюють за інноваційною методикою, зокрема «Джерельце», «Школа Радості», «Школа Святої Софії, «Школа Тривіта» Марії Чумарної» (м. Львів), «Школа Радості» (м. Стрий), «Веселкова школа» (Закарпатська область), розробіть завдання в контексті соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.

Групова робота

3.3. Застосовуючи інтерактивну вправу «Карусель, складіть конспект уроку з Основ здоров'я чи навчального заняття («Я пізнаю світ», «Всесвіт») із використанням інтерактивних вправ в учнів початкової школи

Кооперативно-групова робота

3.4. Використовуючи інтерактивну вправу «Два-чотири-всі разом», розробіть завдання у контексті соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі, які притаманні школам Дрогобиччини, які працюють за науково-педагогічним проектом «Інтелект України».

Література

Основна:

1. Державний стандарт початкової освіти / Режим доступу: <http://nus.org.ua/articles/uryad-zatverdvy-novyj-standart-pochatkovoyi-osvity-shho-tse-oznachaye/>

1. Концепція Нова українська школа: Режим доступу / <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol>.

2. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь. Типова освітня програма початкової освіти. Цикл 1 (1–2 класи) // Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. – К. : ТД «Освіта-Центр плюс», 2018. – С.162–169.

Додаткова

3. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання наук.-метод. посіб. – К. : ІЗИН, 1998. – 204 с.

4. Глеба А. Впровадження частково-предметних педагогічних технологій у процесі навчання природознавства Нової української початкової школи / Адріана Глеба // Збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє». – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. – Ч. 1. – С. 19–22.

5. Дорош Віта Миколаївна, Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів <http://vitadorosh.blogspot.com/2013/12/blog-post.html>

6. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва : навчальний посібник / М.Д. Касьяненко. – К. : Вища школа, 1993. – С 293–297.

7. Химинець В. Інноваційна освітня діяльність у початковій школі. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 360 с.

**ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ТА САМОКОНТРОЛЮ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ»**

1. Предмет і завдання навчальної дисципліни «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі».
2. Зв'язок навчальної дисципліни «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі» з іншими начальними дисциплінами у вищій школі.
3. Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» про формування здоров'язбережувальних компетентностей в учнів початкової школи, Концепція «Нова українська школа».
4. Концепція «Нова українська школа» про формування здоров'язбережувальних компетентностей в учнів початкової школи.
5. Місце цінностей «Здоров'я» та «Безпека» у Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти.
6. Матеріально-технічне забезпечення у сучасних школах України у площині впровадження методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
7. Державний стандарт початкової освіти – основний нормативний документ у сучасній початковій школі про соціальну та здоров'язбережувальну компетентності.
8. Соціальну та здоров'язбережувальну компетентності в системі дев'ятих освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти.
9. Шляхи формування соціальної компетентності.
10. Шляхи формування здоров'язбережувальної компетентності.
11. Мета та завдання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у змісті чинних Типової освітньої програми для початкової школи («НУШ – 1», автор – О. Савченко).
12. Мета та завдання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у змісті чинних Типової освітньої програми для початкової школи («НУШ – 2», автор – Р. Шиян).
13. Змістова лінія «Безпека» типової освітньої програми НУШ.
14. Змістова лінія «Здоров'я» типової освітньої програми НУШ.
15. Змістова лінія «Добробут» типової освітньої програми НУШ.
16. Результати навчання і пропонований зміст освітньої галузі для 1–2-х класів.
17. Результати навчання і пропонований зміст освітньої галузі для 3–4-х класів.
18. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у змісті чинної альтернативної навчальної програми для початкової школи «Інтелект України»,

19. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у змісті чинної альтернативної навчальної програми для початкової школи «На крилах успіху».
20. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у змісті чинної альтернативної навчальної програми для початкової школи «Росток».
21. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у змісті чинної альтернативної навчальної програми для початкової школи «Гармонія інтелекту та здоров'я».
22. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у змісті чинної альтернативної навчальної програми для початкової школи «Вальдорфська педагогіка».
23. Порівняний аналіз чинних програм для початкової школи у контексті соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
24. Соціальна та здоров'язбережувальна освітня галузь у змісті реформування початкової освіти у сучасних школах України.
25. Аналіз підручників для 1–2-х класів у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
26. Аналіз підручників для 3–4-х класів у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
27. Інтегровані підручники «Я пізнаю світ» у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
28. Інтегровані підручники «Я досліджую світ» Нової української школи у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
29. Інтегровані підручники «Всесвіт» у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
30. Роль електронних підручників для початкової школи у впровадженні соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
31. Роль зошитів з друкованою основою у здійсненні методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі.
32. Колективна та індивідуальна форми навчання крізь призму здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи.
33. Парна, групова та кооперативно-групова форми навчання крізь призму здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи.
34. Роль формування критичного мислення в учнів початкових класів з окресленої проблеми.
35. Впровадження проектної діяльності у процесі навчання соціальної освітньої галузі у початковій школі.
36. Методика здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи під час проведення інтегрованих уроків з навчального предмету «Я досліджую світ».
37. Перевага ігрових методів під час здоров'язбережувальної діяльності учнів початкової школи.

38. Перевага ігрових методів під час соціальної діяльності учнів початкової школи.
39. Впровадження проектної діяльності у процесі навчання здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.
40. Аудіальні засоби навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.
41. Візуальні засоби навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.
42. Використання ІКТ-технологій під час ознайомлення учнів зі змістовими лініями окресленої галузі «Безпека», «Здоров'я», «Добробут».
43. Створення портфоліо у процесі навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у початковій школі.
44. Інновації у сучасній початковій школі.
45. Особливості методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у сучасних початкових школах Львівщини, які працюють за інноваційними методиками: «Джерельце», «Школа Радості», «Школа Святої Софії», «Школа Тривіта» Марії Чумарної» (м. Львів), «Школа Радості» (м. Стрий).
46. Особливості методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у сучасних початкових школах Закарпаття, які працюють за інноваційними методиками: «Веселкова школа» (Закарпатська область).
47. Специфіка методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у школах Дрогобиччини, які працюють за науково-педагогічним проектом «Інтелект України».

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Підготувати відеоматеріали з теми «Шляхи формування соціальної компетентності в учнів початкової школи».
2. Підготувати відеоматеріали з теми «Шляхи формування здоров'язбережувальної компетентності».
3. Підготувати відеоматеріали з теми «Шляхи формування критичного мислення в учнів початкової школи».
4. Підготувати відеоматеріали з теми «Матеріально-технічна база сучасної початкової школи у контексті методики навчання соціальної та здоров'язбережувальної ОГ».
5. Підготувати відеоматеріали з теми «Шляхи підвищення професійної майстерності вчителя початкової школи».
6. Підготувати відеоматеріали з теми «Інтегрований урок чи навчальне заняття у сучасній початковій школі (соціальна ОГ)».
7. Підготувати відеоматеріали з теми «Інтегрований урок чи навчальне заняття у сучасній початковій школі (здоров'язбережувальна ОГ)».

8. Підготувати відеоматеріали з теми «Методика навчання соціальної ОГ за альтернативними програмами для початкової школи».
9. Підготувати відеоматеріали з теми «Методика навчання здоров'язбережувальної ОГ за альтернативними програмами для початкової школи».
10. Підготувати доповідь на тему «Порівняльний аналіз чинних навчальних програм: Нова українська школа (за О. Савченко та Р. Шиян) у світлі соціальної ОГ».
11. Підготувати доповідь на тему «Порівняльний аналіз чинних навчальних програм: Нова українська школа (за О. Савченко та Р. Шиян) у світлі здоров'язбережувальної ОГ».
12. Підготувати відеоматеріали з теми «Побудова педагогічної взаємодії на принципах педагогіки толерантності та партнерства у сучасній початковій школі».
13. Підготувати доповідь на тему «Специфіка методики здоров'язбережувальної ОГ у сучасній початковій школі за науково-педагогічним проектом «Інтелект України».
14. Підготувати доповідь на тему «Специфіка методики соціальної ОГ у сучасній початковій школі за науково-педагогічним проектом «Інтелект України».
15. Підготувати доповідь та відеоматеріали на тему «Передовий педагогічний досвід вчителя-майстра у Новій українській школі».
16. Підготувати портфолію для вчителя у площині соціальної ОГ у ПШ.
17. Підготувати портфолію для вчителя у площині здоров'язбережувальної ОГ у ПШ.
18. Розкрити методичні засади вивчення змістової лінії «Безпека» під час фрагментів інтегрованих уроків у 1–2-х та уроків «Основи здоров'я» у 3–4-х класах.
19. Розкрити методичні засади вивчення змістової лінії «Здоров'я» під час фрагментів інтегрованих уроків у 1-2 класах та уроків «Основи здоров'я» у 3-4 класах.
20. Розкрити методичні засади вивчення змістової лінії «Добробут» під час фрагментів інтегрованих уроків у 1–2-х та уроків «Основи здоров'я» у 3–4-х класах.
21. Проаналізувати відвідані уроків з окресленої теми під час проходження пропедевтичної практики.
22. Змодельювати уроки з тем: «Безпека в докiллі», «Безпека вдома», «Джерела допомоги в небезпечних ситуаціях».
23. Змодельювати уроки з тем: «Особиста гігієна. Режим дня», «Ранкові зустрічі. Активний і пасивний відпочинок», «Психічний та емоційний складник здоров'я», «Харчування і здоров'я».

24. Змодельовати уроки з тем: «Культура споживання», «Підприємливість», «Уміння вчитися», «Доброчинність».
25. Розробіть лепбуки або методичне портфоліо для проведення уроків чи фрагментів занять із соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі на одну із тем (1. Імовірні небезпечні ситуації в школі. 2. Безпека в докiллі. 3. Безпека на дорозі. 4. Безпека вдома. 5. Можливі загрози з боку людей. Правила поведінки. 6. Особиста гігієна. Режим дня. 7. Ранкові зустрічі. Активний і пасивний відпочинок. 8. Психічний та емоційний складник здоров'я. 9. Харчування і здоров'я. 10. Охайність і особиста гігієна. Режим дня. 11. Здорова поведінка та корисні звички, їх вплив на збереження здоров'я. 12. Культура споживання 13. Підприємливість. 14. Уміння вчитися. 15. Доброчинність).

Навчальне видання

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Навчально-методичний посібник

**Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка**

Головний редактор
Ірина Невмержицька

Технічний редактор
Наталія Кізима

Коректор
Ірина Намачинська

Здано до набору 14.07.2020 р. Підписано до друку 27.07.2020 р.
Формат 60х90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 50 прим.
Ум. друк. арк. 4, 75. Зам. 22.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.) 82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24, к. 42.